T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLAR ARASI İKTİSAT BİLİM DALI

SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ VE TÜRKİYE'DE TÜKETİM HARCAMALARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

CANAN GÜNER

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLAR ARASI İKTİSAT BİLİM DALI

SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ VE TÜRKİYE'DE TÜKETİM HARCAMALARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

CANAN GÜNER

Danışman: DOÇ. DR. CENGİZ BAHÇEKAPILI

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İKTİSAT Anabilim Dalı ULUSLARARASI İKTİSAT Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi CANAN GÜNER'nın SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ VE TÜRKİYE'DE TÜKETİM HARCAMALARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 07.06.2013 tarih ve 2013-19/9 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 17/07/2013

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. CENGİZ BAHÇEKAPILI	
2.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. TURGUT ÜN	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. YEŞİM REEL	

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Canan Güner
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : Uluslararası İktisat
Tez Danışmanı : Doç.Dr. Cengiz Bahçekapılı

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Temmuz 2013
Anahtar Kelimeler : Sürekli Gelir, Friedman, Tüketim Harcamaları

ÖZ

SÜREKLİ GELİR TEORİSİ VE TÜRKİYE'DE TÜKETİM HARCAMALARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Çalışmada, Türkiye'de tüketim davranışının Sürekli Gelir Hipotezi çerçevesinde açıklanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bugünün tüketim harcamalarının bir önceki dönem tüketim harcamaları, cari gelir ve reel mevduat faiz getirisine bağımlılığı ölçülmeye çalışılmış ve üç ayrı fonksiyon için "En Küçük Kareler" (EKK) analiz yöntemi kullanılmıştır.Çalışmada, 1998-2012 yılları , üçer aylık dönemlere bölünerek 58 periyottan oluşan veri kullanılmıştır. 1998 yılı fiyatlarıyla dayanıksız ve yarı dayanıklı mallara ilişkin harcamalar, 1998 yılı fiyatlarıyla gayrisafi yurt içi hasıla ve Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) kullanılarak deflate edilmiş mevduat faiz getirisi ise çalışma boyunca kullanılmış değişkenlerdir.Analiz sonucunda Türkiye'de tüketim harcamalarının önemli ölçüde bir önceki dönem tüketimine bağlı olduğunu ancak söz konusu harcamaların reel faiz getirisiyle arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını görmekteyiz. Cari gelir ise çok kuvvetli olmamakla beraber, Türkiye'de tüketim davranışı açıklayan unsurlardan biri olarak görünmektedir. Sonuç olarak, ele alınan dönemde Türkiye'de özel tüketim davranışının Sürekli Gelir Teorisinin temel ilkeleriyle uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Canan Güner
Field	: Economy
Programme	: International Economy
Supervisor	: Doç. Dr. Cengiz Bahçekapılı
Degree Awarded and Date	: Master – July 2013
Keywords	: Permanent Income, Friedman, Consumption Expenditures

ABSTRACT

PERMANENT INCOME HYPOTHESIS AND STUDY ABOUTH CONSUMPTION EXPENDITURES IN TURKEY

The study is aimed to explain the consumer behavior in Turkey under the Permanent Income Hypothesis. For this purpose, it has been tried to measure the dependence of the current consumption expenditures to the consumption expenditures, current income and real deposit interest income of the previous periods and predictions have been made for three separate functions by using Ordinary Least Square Analysis (OLS). In this study, quarterly data; which consists of 58 periods within the date of 1998-2012 has been used. As variables, expenditures of non-durable and semi-durable goods under the prices of 1998, gross domestic product under the prices of 1998 and deposit interest return deflated by CPI (Consumer Price Index) have been used to explain the consumption behavior. As a consequence of the analysis it has been observed that the consumption expenditures in Turkey significantly depend on the consumption of the previous period, however, there is no significant relation between the expenditures in question and the real interest return. Not being a strong indicator, the current income seems to be one of the factors for explaining the consumption behavior in Turkey. As a result, it has been concluded that consumption behavior of Turkey is accordance with the basic principles of the Permanent Income Hypothesis.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ II

ŞEKİL LİSTESİ III

KISALTMALAR IV

GİRİŞ 1

1. TÜKETİM DAVRANIŞININ AÇIKLANMASINA İLİŞKİN TEORİLER 4

1.1. MUTLAK GELİR TEORİSİ 12
1.1.1 Tüketim Fonksiyonu 14
1.1.2 Tüketim Fonksiyonuna İlişkin Deneysel Çalışmalar 18
1.2. NİSPİ GELİR TEORİSİ 20
1.2.1 Gösteriş Etkisi 21
1.2.2 Zemberek Etkisi 22
1.2.3 Fayda Fonksiyonu 24
1.2.4 Tüketim Fonksiyonu 24
1.3. YAŞAM BOYU GELİR TEORİSİ 27
1.3.1 Fayda Fonksiyonu 28
1.3.2 Tüketim Fonksiyonu 29
1.4. SÜREKLİ GELİR TEORİSİ 38
1.4.1 Fayda Fonksiyonu 43
1.4.2 Tüketim Fonksiyonu 44
1.5. YAŞAM BOYU - SÜREKLİ GELİR TEORİSİ 46
1.5.1 Fayda Fonksiyonu 46
1.5.2 Rasyonel Beklentiler Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezi 47

2. TÜRKİYE'DE TALEP YÖNÜYLE GSYH GELİŞİMİ 53

3. SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ'NİN TÜRKİYE UYGULAMASI 60

3.1. VERİ SETİ 60
3.2. EKONOMETRİK YÖNTEM 61
3.3. BULGULAR 62

SONUÇ 67

EKLER 70

KAYNAKÇA 71

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Harcamalar Yöntemiyle GSYH Gelişme Hızları (1998 Fiyatlarıyla)…… 56

Tablo 2 : Harcamalara Göre GSYH Dağılımı (1998 yılı fiyatlarıyla)…. 57

Tablo 3 : Harcamalar Yöntemiyle Özel Tüketim Harcamaları Gelişme Hızları (1998 yılı fiyatlarıyla)…….. 58

Tablo 4 : Korelasyon Analizi (1)……. 63

Tablo 5 : Regresyon Katsayıları Tablosu (1) ……. 63

Tablo 6 : Korelasyon Analizi (2)……. 64

Tablo 7 : Regresyon Katsayıları Tablosu (2).....…….. 65

Tablo 8 : Regresyon Katsayıları Tablosu (3).....……..... 65

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1 : Fisher Diyagramı; Tüketim Azalışı…….. 10

Şekil 2 : Fisher Diyagramı; Tüketim Artışı……. 11

Şekil 3 : Tüketim Fonksiyonu……. 16

Şekil 4 : Nispi Gelir Hipotezi…….. 26

Şekil 5 : Tüketimin Yaşam Boyu Gelir Hipotezi……. 32

Şekil 6 : PIH Kısa Dönem ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonu……. 45

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
Apc	Ortalama Tüketim Eğilimi
bkz.	Bakınız
GSYH	Gayrısafi Yurt İçi Hasıla
GSMH	Gayrısafi Milli Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
LCH	Yaşam Boyu Gelir Teorisi
LC-PIH	Yaşam Boyu-Sürekli Gelir Teorisi
Mpc	Marjinal Tüketim Eğilimi
Mps	Marjinal Tasarruf Eğilimi
s.	Sayfa
ss.	sayfa aralığı
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YP	Reel Harcanabilir Gelir

GİRİŞ

Toplam talepteki değişimin, ulusal gelir üzerindeki etkisinin büyüklüğü, ekonomik büyüme kaygılarının toplam talebin en büyük bileşeni olan tüketim harcamaları üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Türkiye'nin de içinde bulunduğu pek çok ülke için milli gelirin reel artışı ve ekonomik istikrarın sağlanarak devam ettirilmesi, gelirin, talep yönlü gelişimini önemli kılmaktadır.

Bilindiği gibi, yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşanan Büyük Buhran (1929), Keynes tarafından, toplam talepteki daralma ile açıklanmış, kriz kamunun, tüketim harcamalarının arttırılması sonucunda aşılmış, bundan sonraki süreçte ise toplam tüketim harcamaları, ekonomik istikrar ve büyüme programlarının, ana unsurlarından birini oluşturmuştur.

Keynes, Büyük Buhran yıllarında tüketim harcamalarının önemine vurgu yaparken, tüketim harcamalarındaki değişimi, gelirdeki değişime bağlamış ve teorisini Tüketim Fonksiyonu adını alan matematiksel bir fonksiyonla ifade etmiştir. Gelirle tüketim arasında doğrusal bir ilişkiyi öngören teorisinde Keynes, gelir artışıyla birlikte tüketim harcamalarında artış olacağını ancak tüketim harcamalarındaki artışın, bireylerin daha çok tasarruf etme istekleri nedeniyle, gelirdeki artış düzeyinden daha az olacağını varsaymıştır. Bu durumda, gelir artış sürecinde azalan bir marjinal tüketim eğilimi elde edilecek ve tüketimin gelire oranı yani ortalama tüketim eğilimi de yine gelir artışıyla birlikte azalacaktır. Gelirdeki azalış ise yine tüketim harcamalarında azalmaya neden olacak ancak bu azalış gelir miktarındaki azalışın altında olacaktır.

Keynes'in 1936 yılında Genel Teori - İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi adlı çalışmasını yayınlamasıyla birlikte tüketim fonksiyonu, deneysel çalışmalarla test edilmiş, kısa dönemi temel alan çalışmalar, Keynes'in görüşünü doğrular sonuçlar vermiştir. Ancak 1946 yılında Simon Kuznets (1869-1938), söz konusu fonksiyonu, uzun dönem için test etmiş ve elde ettiği sonuçlar, uzun dönemde gelir artarken, ortalama tüketim eğiliminin değişmediğini ve marjinal tüketim eğiliminin, ortalama tüketim eğilimine eşitlendiğini göstermiştir.

Uzun dönemli çalışmaların Keynes'in teorisini desteklememesi, tüketim davranışını açıklayan yeni fikirlerin doğmasına sebep olmuş ve söz konusu davranışın açıklanması, günümüz ekonomik araştırmalarının temel konuları arasında yer almıştır.

Yirmibirinci yüzyılın ilk yıllarını yaşadığımız bugünlerde, tüketim davranışını açıklayan dört temel teori bulunmaktadır. Keynes tarafından geliştirilen ve tüketim harcamalarını cari gelir ile ilişkilendiren Mutlak Gelir Teorisi, James S. Duesenberry tarafından geliştirilen ve tüketimin yalnızca gelire bağlı olmayıp, bireyin gelir düzeyi ve dahil olduğu sosyal sınıfla ilgili olduğunu ifade ederek, davranışa sosyal temel getiren Nispi Gelir Teorisi, Franco Modigliani ile Richard Brumberg tarafından geliştirilen, tüketim harcamalarının cari gelire değil, yaşam boyu elde edilecek gelire bağlayan ve modele serveti ekleyen Yaşam Boyu Gelir Teorisi ve son olarak, Milton Friedman tarafından geliştirilen ve tüketimi sürekli gelire bağlayarak, faiz oranlarının tüketim üzerindeki etkisini vurgulayan Sürekli Gelir Teorisi, bu temel teorilerdir.

Bununla birlikte, Yaşam Boyu Gelir Teorisi ve Sürekli Gelir Teorisi benzerlikleri nedeniyle birleştirilmiş ve Yaşam Boyu-Sürekli Gelir Teorisi adını almıştır. Robert Hall, tüketimden beklenen faydanın birinci derece türevini alarak, Yaşam Boyu-Sürekli Gelir Teorisini test etmiş, bu çalışmayla tüketimin rassal yürüyüş izlediği ve dönem tüketiminde etkili değişkenin, bir önceki dönem tüketimi olduğu sonucuna varmıştır. Böylece, rassal yürüyüş modelini teoriye ekleyerek Rasyonel Beklentiler-Yaşam Boyu- Sürekli Gelir Teorisini geliştirmiştir.

Tüketim davranışının matematiksel ifadesi olan bu teoriler, bir yandan teknolojik gelişmelerin araştırmacılara sundukları olanakların artması, diğer yandan da ampirik araştırmalarda kullanılacak yöntemlerin ilerlemesi ile birlikte test edilebilmekte ve doğruluğu araştırılarak, eksik yönleri üzerinde çalışılabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de tüketim harcamalarının cari gelire bağlı olmadığını, faizin ve bir önceki dönem tüketiminin söz konusu harcamaları açıklayan değişkenler olduğunu, ülkedeki tüketim davranışının Sürekli Gelir Teorisi ile açıklanabilir olduğunu ortaya koymaktır.

Bu çerçevede, tüketim davranışını inceleyen ulusal ve uluslararası makaleler, tezler, kitaplar ve ulusal kuruluşlardan elde edilen istatistik verilerden, kaynak olarak yararlanılan çalışmada, tüketimin cari gelire, faiz oranlarına ve bir önceki dönem tüketimine bağlılığını, doğrusal regresyon analizi ile test etmek amacıyla üç ayrı denklem kullanılmış ve yine bir önceki dönem tüketimi, üç aylık reel mevduat faizi getirisi ve kişi başı reel milli gelir değişkenleriyle, tüketimdeki değişim arasında ilişkinin arandığı, korelasyon analizi yapılmıştır.

Çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, literatür taraması yapılarak, tüketim davranışındaki değişim ve araştırmacıların bu davranışı nasıl değerlendirdikleri konusu, tarihsel süreç içerisinde kısaca ele alınmış, daha sonra bireyin, tüketim davranışını açıklamaya çalışan temel tüketim teorileri hakkında bilgi verilmiştir. Her bir teoride farklı tanımlanan gelir, teoriler özelinde açıklanmaya çalışılmış, teorilerin temel prensipleri doğrultusunda, bireyin tüketim harcamalarına etki ettiği düşünülen unsurlar incelenmiştir. Yine her teorinin, araştırmacılarca eksik bulunan yönleri ve bu teorilere getirilen eleştiriler de burada yer almıştır.

İkinci bölümde, Türkiye ekonomisi, test edilecek dönem (1998-2012) temel alınarak, tüketim ve gelir özelinde incelenmiştir. Bununla birlikte, ülke içinde, tüketim gelir ilişkisini inceleyen araştırmacıların, araştırma sonuçları ve bu sonuçlara ilişkin görüşleri de bu bölümde yer almaktadır.

Üçüncü bölümde ise test edilecek modelde kullanılacak veri seti ve yöntem hakkında bilgi verilmiştir. 1998 yılından başlayarak, 2012 yılının ilk yarısına kadar olan süreçte, tüketim fonksiyonunun tahminine çalışılmış, fonksiyonlar, Sürekli Gelir Teorisinin temel prensipleri doğrultusunda, reel mevduat faiz getirisi, reel gelir ve tüketimin gecikmeli değer verileri kullanılarak, doğrusal regresyon analizi ile test edilmiş ve bu test sonuçlarına yine bu bölümde yer verilmiştir.

Son olarak, elde edilen bulgularla, fonksiyonlarda kullanılan parametrelerin, Türkiye'deki tüketim harcamaları davranışını açıklayıp açıklamadığı ya da hangi düzeyde açıkladığı değerlendirilecektir.

1. TÜKETİM DAVRANIŞININ AÇIKLANMASINA İLİŞKİN TEORİLER

Ulusal gelir içerisinde, oldukça önemli bir yer tutan tüketim harcamaları, iktisat biliminin ana konularından birisini oluşturmaktadır. Tüketim harcamaları, toplam talebin en büyük paya sahip bileşenidir ve bu özellik, tüketim harcamaları ve bağlı olduğu değişkenleri, önemli kılmaktadır.

Tüketim harcamaları, insan ihtiyaçlarının doğrudan giderilmesi için kullanılan mal ve hizmetlerin, parasal değeri olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir değişle, tüketim harcamaları, gelirin tasarruf edilmeyen kısmını ifade etmektedir.

Toplam talep içerisindeki payı nedeniyle, ekonomide büyümenin sağlanması, tasarrufların, yatırımların arttırılması, ekonomik istikrarın sağlanarak gelir düzeyinin yükseltilmesi gibi tüm iktisat politikalarının belirlenmesinde, bu politikaları üretenlerin, tüketim harcamaları ve bağlı olduğu değişkenleri bilmesi, önem kazanmaktadır.

Günümüzde, tüketim davranışını açıklamada genel kabul gören teoriler, konuyu mikro temellere bağlı kalarak, makro düzeyde açıklamaya çalışan teorilerdir. Adam Smith öncesinde Merkantilistler ve Fizyokratlar ve daha sonra gelişen tüm iktisadi akımlar tarafından ele alınan tüketim ve tasarruf davranışı, iktisadi düşünce akımlarının Keynes'e uzanan sürecinde, mal fiyatları, fayda, değer, bölüşüm kuramları içerisinde ve bunlara bağlı olarak açıklanmış, konuya ilişkin tanımlamalar, mikro düzeyde kalmıştır.

Keynes'in cari gelirle ilişkilendirdiği tüketim harcamaları, o güne kadar toplumda yer alan sınıflar, bu sınıflar arasındaki bölüşüm, kişisel fayda, mal fiyatları ve bunları barındıran piyasalarda, toplam arz ve talep dengesini açıklamaya yönelik kuramlar tarafından dolaylı olarak ele alınmışlardır.

Jean Baptiste Say (1767-1832), arz edilen her malın, yarattığı gelir sonucunda, talep edileceğini ifade etmiş ve literatüre Say Kanunu olarak geçen bu kuralla, tüketim daralması ve buna bağlı olarak gelişen talep yetersizliğini reddetmiştir. Say'a göre

piyasada oluşan dengesizlikler, talep yetersizliğinden değil, arzın yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.[1] Yasaya göre, bir arz aynı büyüklükte bir talebi yaratır. Say, toplam mal arzının, satın almaya yetecek toplam efektif talebi yaratacağını ve sonuçta, piyasada, asla mal bolluğunun olmayacağını savunur.[2] Arz, ekonomide motor güçtür ve piyasaya aynı anda iki el uzanır; birisi arz için, diğeri buna eş değerdeki talep için. Bu nedenle, ekonomilerde üretim fazlasının olması, mümkün değildir ve üretilen her mal, başka malların üretimi arttıkça daha çok alıcı bulacaktır.[3]

Thomas Robert Malthus (1766-1834), talep yetersizliği sorununu ele almış ve ele geçen tüm gelirin harcanmayabileceği fikri üzerinde durmuştur. Malthus, kendi yaşadığı yıllarda, işçilerin yoksulluğuna bakarak, tükettiklerinden daha fazla mal üretmeye doğru bir eğilim olacağını ve sonuç olarak, aşırı mal üretiminin söz konusu olacağını savunmuştur.[4] Malthus'a göre, arzdan önce, mallara olan efektif talep artmalıdır ve malları, yeterli fiyattan satın alabilecekler tarafından yapılan talep, ekonomideki en önemli faktördür.[5]

Malthus ve Say, arz ve talep dengesizlikleri konusunda fikir ayrılığı yaşarken, Say Yasası, David Ricardo gibi güçlü savunucularından dolayı, Keynes ve Büyük Bunalım yıllarına kadar doğru kabul edilmiştir.[*]

John Maynard Keynes, piyasalarda talep eksikliği olabileceğini savunmuş, konuyu etkili biçimde tartışmış ve sonuçta Say Yasasını geçersiz kılmıştır. Keynes, tasarrufa yönelik tercihlerin, malların genel olarak satın alınmamasını beraberinde getirebileceğini, talepte oluşan bu daralmanın ise sonuçta, bu malları üretenleri işsiz bırakabileceğini dile getirmiştir.[6]

---

[1] John Kenneth Galbraith, İktisat Tarihi, 2.Basım, Ankara: Dost, 2010, s.77
[2] E.K. Hunt, İktisadi Düşünce Tarihi, 1.Basım, Ankara: Dost, 2005, s.184-185
[3] Prof.Dr.Cafer Unay, 'Ekonomik Konjonktür', 6.Basım, Bursa: Ekin, 2001, s.115
[4] Galbraith, s.81
[5] Unay, s.113
[*] David Ricardo her ne kadar Say Yasasının önemli savunucularından birisi olsa da, aniden ortaya çıkan durumların kriz yaratabileceğini, aynı şekilde ortaya çıkan bir savaş ya da savaştan sonra gelen barış gibi durumların ticarette kötü sonuçlar doğurabileceğini kabul etmiştir. Bkz. Unay, s.113
[6] Galbraith, s.78

Büyük bunalımın gerçekleştiği yıllarda, Keynes'in ortaya attığı çarpan teorisi dönemin yaşanan krizine açıklık getirmiş, geliştirdiği bu teoriyle, talepte meydana gelen bir azalışın, azalış miktarından çok daha büyük sonuçları olacağına dikkat çekmiştir.

Çarpan teorisine göre insanların tüketimden kıstıkları her bir dolar, başka bir tur kesintiye sebep olacak, onu başka turlar ve ekonomik faaliyetlerde başlangıçtakinden çok daha büyük bir düşüş izleyecektir. Bu negatif harcama turları, sonuçta, işletmelerin borçlarını giderek daha fazla büyütecek ve böylece birkaç yıl içinde bunalım oluşabilecektir. Keynes'in yaptığı bu açıklamalar, bunalımın derinleştiği yıllarda (1929-1933) gerçekleştiğinden, teori yaygın beğeni kazanmıştır.[7]

Bahsi geçen yıllarda yaşanan bunalımın büyüklüğü, Keynes'in bunalımı açıklamakta kullandığı talep yetersizliği savı ve bunalımdan çıkmak için ortaya koyduğu harcama artışı reçetesi, talebin en önemli bileşeni olan tüketim harcamaları konusunun, iktisat literatüründe üst sıralara yerleşmesini sağlamıştır.[**]

Piyasadaki arz ve talep dengesi, iktisatçıların tarih boyunca ilgi odağı olurken, tüketim ve tasarruf davranışının teorik temeli, John Maynard Keynes tarafından oluşturulmuş, tüketimin gelire bağlılığı ilk olarak Keynes tarafından dile getirilirken, yine ilk kez O'nun tarafından, fonksiyonel bir ilişki olarak ele alınmıştır. Keynes, tüketim davranışının açıklanmasını, makro düzeye taşımış, Mutlak Gelir Teorisi adını alan teorisiyle, tüketim harcamalarındaki değişimi, gelir miktarındaki değişime bağlamıştır. Keynesyen tüketim fonksiyonu adını alan çalışma, aynı zamanda ilişkinin ampirik testine olanak sağlamış, bu ise, iktisat teorisinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Keynes, geliştirdiği tüketim teorisinde, tüketimi, cari gelirin bir fonksiyonu olarak görmüş ve tüketim harcamalarının cari gelir düzeyindeki bir artışla birlikte artacağını, gelirde meydana gelen azalışla birlikteyse, düşme eğilimine gireceğini ifade

[7] George A.Akerlof, Robert J. Shiller, 'Hayvansal Güdüler – İnsan Psikolojisi Ekonomiyi Nasıl Yönlendirir ve Küresel Kapitalizm Niçin Önemlidir', 1.Basım, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2010, s.36

[**] Keynes talep yetersizliğinin bunalıma sebep olacağını dile getirirken, açığın devlet harcamaları yoluyla kapatılabileceğini ifade etmiş ve böylece, devletin ekonomiye müdahalesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Keynes, bu görüşleriyle o güne kadar var olan serbest piyasa savunusunu geçersiz kılmıştır. Bkz. Galbraith, s.204-208

etmiştir. Ancak tüketimdeki hareketlilik, gelirdeki hareketlilikte aynı miktarda olmayacak, cari gelirde meydana gelen yükseliş, tüketim harcamalarında aynı oranda bir artışla sonuçlanmayacaktır.

Keynesyen tüketim fonksiyonu, kısa dönemli zaman serileri ve yatay kesit verileriyle test edilmiş, bu çalışmalarda elde edilen sonuçlar, Keynes'in teorisini doğrulamıştır. Ancak uzun dönemli veri seti kullanılarak yapılan çalışmalar, Keynes'in dile getirdiği fikirlerin, tüketim davranışını yeterli düzeyde açıklamadığı sonucunu vermiş ve bu durum, konu ile ilgili yeni teorilerin gelişmesine sebep olmuştur.

Keynesyen tüketim fonksiyonundaki yetersizlikleri, tüketim davranışının sosyolojik temelleriyle açıklamaya çalışan ve tüketimi, cari gelirle birlikte, geçmişte elde edilen en yüksek gelirin bir fonksiyonu olarak gören Nispi Gelir Teorisi, tüketimi, cari gelirin değil, uzun dönemli gelirin bir fonksiyonu olarak gören ve tasarruf davranışının önemini vurgulayan Yaşam Boyu Gelir Teorisi ve yine tüketimi, sürekli gelirin bir fonksiyonu olarak gören ve miras kavramını tüketim davranışına dahil eden Sürekli Gelir Teorisi diğer temel teorilerdir.

Yaşam Boyu Gelir ve Sürekli Gelir Teorisi arasındaki benzerlik ve birbirlerini tamamlayan yönleri nedeniyle birleştirilmiş ve kurulan model Yaşam Boyu-Sürekli Gelir Teorisi (LC-PIH) adını almıştır.

LC-PIH, rasyonel davranışlı birey varsayımına dayanır. Teoriye göre birey, elde ettiği geliri, bugün ve gelecek tüketiminden elde ettiği marjinal faydaları birbirine eşitleyecek şekilde kullanır. Bütçe kısıtı altında bulunan birey, artı ve eksi tasarruflarla tüketim düzleştirmesi yapar. [***]

[***] Fakat ABD'de yapılan bir araştırmada deneklerin %76'sı yeterli tasarruf yapamadığını bildirmiş ve yine başka bir araştırma deneklerin çok fazla tasarruf etmeleri gerektiğini düşündüklerini göstermiştir. Bkz. Akerlof, Shiller, s.155

Ancak elde ettiği gelire bağlı olarak, fayda maksimizasyonu sağlamaya çalışan bireyin tüketim harcamaları, içinde bulunduğu ekonomik sistemin, bazı değişkenlerinden de etkilenmektedir.[****]

Bireyin bugünün tüketimini, yarının tüketimine tercihinde ya da tersi durumda, faiz oranlarının da etkili olduğunu söyleyebiliriz. Kişi bugünkü tüketiminden vazgeçerek tasarruf eder. Tasarruf eden birey, gelirinden tasarruf ettiği kısmı, yarın daha fazla tüketmek için ayırmıştır. Bunu yapmaktaki amacı, yukarıda bahsettiğimiz gibi fayda maksimizasyonudur. Eğer ayırdığı tasarruf miktarı, faiz oranlarıyla birlikte daha da artacak ve buna bağlı olarak elde ettiği fayda da artacaksa, faiz oranlarındaki yukarı doğru hareketin, tasarruf oranlarını yükselttiğinden bahsedilebilir.

Neo-klasik iktisatçılara göre bireyler, bugünün tüketimini, gelecekteki tüketime tercih ederler. Birey, ancak tasarruflarına karşılık faiz aldığı zaman tasarruf edecektir. Faiz elde ettiği sürece tasarruf yapacak olan birey, faiz oranlarının yükselmesiyle tasarruflarını arttıracak, oranların düşmesi durumundaysa, tasarruflarını azaltarak, bugünün tüketimine yönelecektir.[8]

Ancak Keynes, tasarruf ve tüketim oranlarının belirlenmesinde, faiz oranlarının etkisinin olamayacağını, (olsa bile bunun göz ardı edilecek kadar küçük olduğunu), tüketim gibi tasarrufu belirleyen etkenin de cari gelir olduğunu ifade eder.

Keynes'in ifade ettiği tüketim işlevi tasarrufun ve tüketimin gelir düzeyiyle olan ilişkisini göstermektedir. Gelirdeki bir değişiklikle, bu değişikliğin sonucunda tasarruflarda meydana gelen değişiklik arasındaki ilişki, yani tasarruflardaki değişikliğin, gelirdeki değişikliğe oranı, marjinal tasarruf meyli olarak tanımlanmıştır ve Keynes'e göre ne marjinal tasarruf meylinin, ne de marjinal tüketim meylinin belirlenmesinde, faiz oranlarının etkisi yoktur.[9]

Faiz oranlarının tasarruf üzerindeki etkisi, gelir düzeyine bağlıdır. Gelir etkisi ve ikame etkisi faizlerin tasarruf üzerindeki etkisini belirleyecektir. Yüksek faiz

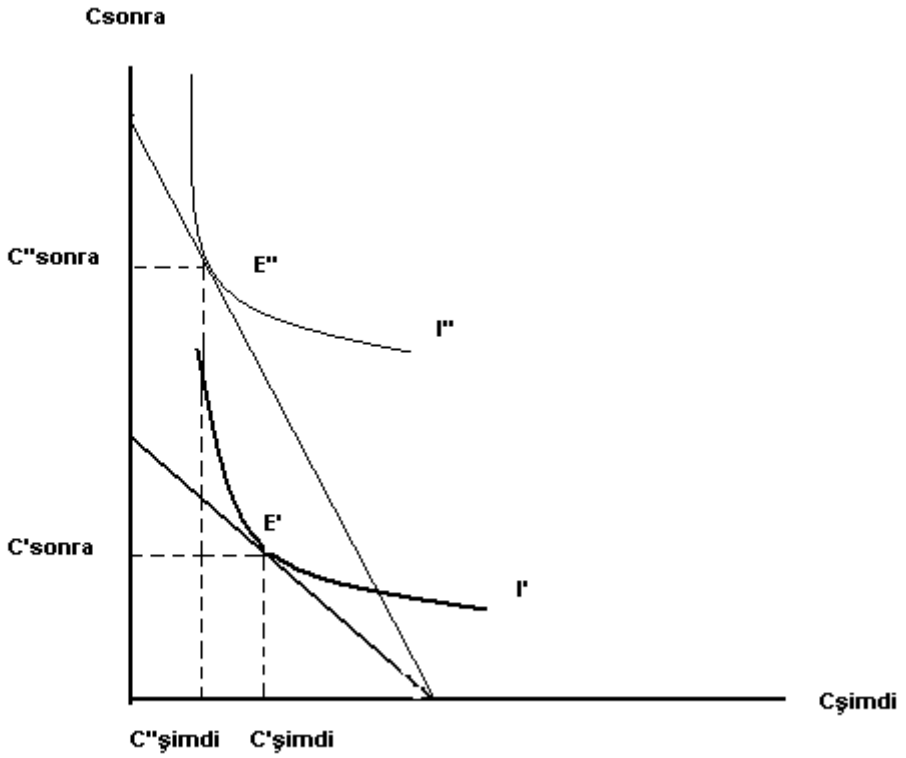
[****]Gelir tanımlamaları teoriden teoriye farklılık göstermektedir. Konu kapsamlı bir biçimde teori anlatımlarında ele alınmıştır.
[8] Hunt, s.505
[9] Hunt, s.510

oranlarının varlığında, gelirlerinin ancak küçük bir oranını tasarruf edebilen alt gelirli bireyler için ikame etkisi, daha yüksek gelirli gruplar içinse gelir etkisi söz konusu olacaktır.[10]

Fisher Diyagramı, tüketicinin veri faiz oranları düzeyinde, tüketim tercihlerini bizlere anlatmaktadır. Bu diyagram, tüketicinin bütçe kısıtı altında bugünün tüketimini, yarınki tüketime tercihinin ya da tam tersi, yarının tüketimini bugünkü tüketime tercih etmesinin fonksiyonel şeklidir.

Fisher diyagramı, piyasa faizlerinde meydana gelebilecek bir artışın, neden tüketimde bir artış ya da azalış meydana getirdiğini açıklar. Buna göre tüketici, geliriyle belirlenen bütçe kısıtı altında, tüketim kararlarını alırken, ya gelir etkisi, ya da ikame etkisi altındadır.[11]

[10] Prof.Dr. İlker Parasız, Makro Ekonomi, 9.Basım, Bursa: Ezgi Kitapevi, 2006, s.104
[11] Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer, Richard Startz, Makroekonomi, 9.Basım, Ankara: Gazi, 2007, s.386

Şekil 1: Fisher Diyagramı; Tüketim Azalışı
Kaynak: Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer, Richard Startz, 'Makroekonomi', 9.Basım, Ankara: Gazi, 2007 s.386

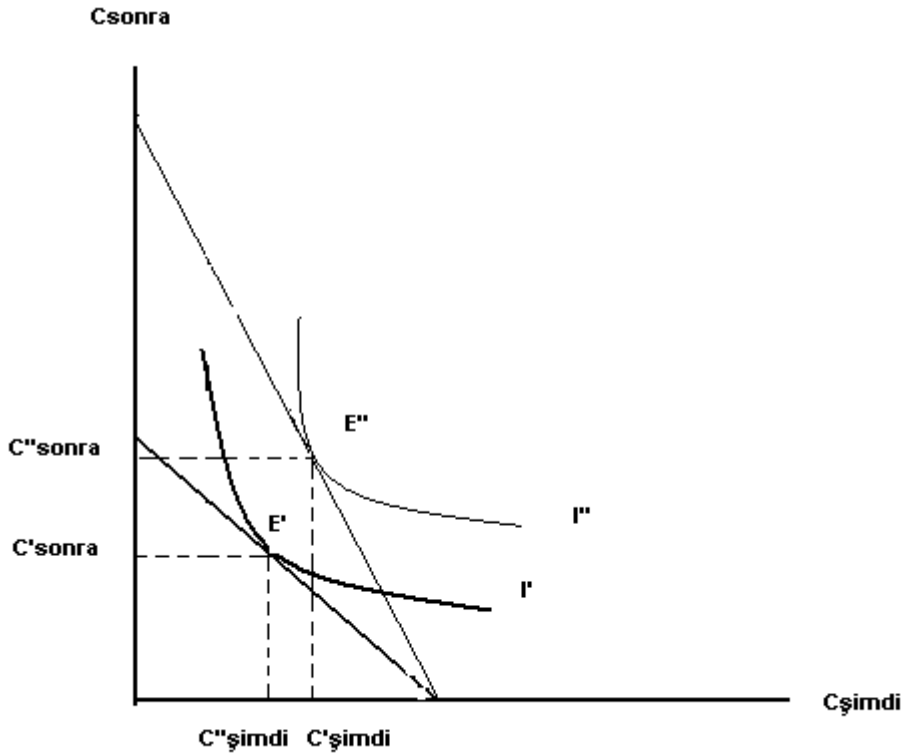
Diyagramdaki koyu renkli doğru, veri faiz oranındaki (r^0) bütçe doğrusunu göstermektedir. Gelecekteki tüketim (C_{sonra}), gelirle şimdiki tüketim arasındaki farkın (tasarrufun), faiz oranı kadar artan kısmıdır:

$$C_{sonra} = (1+ r^0) (Y_{şimdi} - C_{şimdi})$$

Bütçe doğrusu, şimdikinden daha yüksek bir faiz oranında ertelenmiş tüketimin daha yüksek düzeyini ifade etmektedir. Şekle göre ikame etkisi gelir etkisinden fazladır.

Şekildeki kavisler farksızlık eğrileridir ve şimdiki harcamayla, daha sonraki harcama arasındaki farksızlığı ifade etmektedir.

Şekilde E' simgesiyle gösterilen farksızlık eğrisiyle, bütçe doğrusunun kesiştiği nokta, bugünün ve sonraki tüketimin değerini belirlemektedir.

Şekil 2: Fisher Diyagramı; Tüketim Artışı
Kaynak: Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer, Richard Startz, 'Makroekonomi', 9.Basım, Ankara: Gazi, 2007 s.387

2 numaralı diyagram, gelir etkisinin fazla olduğunu ve dolayısıyla faiz oranlarıyla birlikte cari tüketim düzeyinin yükseldiğini göstermektedir.

Faiz oranlarının yükselmesinin, tam tersi etkisinden de söz etmek mümkündür. Faiz oranlarının yüksekliği, tasarruflarda meydana gelecek ek getiriyle birlikte daha az miktarda tasarruf gereksinimine sebep olabilecektir. Bununla beraber, konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar, genel olarak faiz oranlarının tasarruflar üzerindeki etkisinin genellikle küçük olduğunu göstermektedir.[12]

Faiz oranları, tüketim üzerinde tasarruflar yoluyla dolaylı etkiliyken, direk etkili de olabilmektedir. Tüketici kredi faizlerinde meydana gelecek düşme, borçlanma yoluyla, tüketimde artış meydana getirebilecektir.

[12] Dornbusch, Fischer, Startz, s.385

Tüketim davranışı üzerinde, fiyatların etkisinden de bahsedebiliriz. Tüketim mallarında beklenen fiyat artışları, artış beklenen malda, tüketimi arttıracaktır. Tersi durumda, fiyatlarda düşme beklentisi varsa, o mala ilişkin tüketim harcamaları azalacaktır.

Yine teorilerde öngörülen rasyonel davranışların geçerli olamayabileceği, bireylerin, örneğin yüksek enflasyon dönemlerinde, reel gelir ve reel tüketim harcama oranlarını ayarlayamayabileceği, bunun sonucunda da tüketim harcamalarının, beklenen yönde gelişmeyebileceği durumlar da söz konusu olabilmektedir. Aynı durum, faiz oranları için de geçerlidir. Reel faiz ve nominal faiz oranı ayırımı, birey tarafından net olarak yapılmayabilir ve bu durum, rasyonel olmayan kararların alınmasına yol açabilir.

Devletlerin maliye politikaları (örneğin; vergi indirimleri), yine son dönem çalışmalarında ortaya konan borsa getirisi gibi değişkenler de tüketim harcamaları üzerinde etkili olabilmektedir.

Yine son yıllarda, örnek gruplar üzerinde yapılan çalışmalar, bireylerin tüketim harcamalarının, elde ettikleri gelirin düzeyiyle birlikte, yetiştikleri aile ortamına, alışkanlıklarına, içinde bulundukları toplumun tüketim kültürüne bağlı olduğunu göstermektedir.[13]

Bu açıklamalardan sonra, gelir ve tüketim harcamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen teoriler, detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.1. Mutlak Gelir Teorisi

1936 yılında yayınladığı 'The General Theory of Employment, Interest and Money' (Genel Teori - İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi) adlı eserinde '... ücret birimi cinsinden, veri gelir düzeyini ve söz konusu gelir düzeyinde yapılan tüketim harcamalarını, fonksiyonel ilişki olarak tanımlayacağını'[14] ifade eden John Maynard

[13] Sule Alan, Martin Browning, 'Estimating Intertemporal Allocation Parameters Using Simulated Residual Estimation', The Danish National Research Foundation, 2003, http://web.econ.ku.dk/CAM/Files/workingpapers/2003/pdf, s.37-39

[14] John Maynard Keynes, Genel Teori İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi, Gözden Geçirilmiş 2.Basım, İstanbul: Kalkedon, 2010, s.86

Keynes, bahsettiği bu fonksiyonla, 'tüketim – gelir ilişkisinin, tatmin edici bir ilk tanımlamasını'[15] yapmıştır.

Keynes, talebin en önemli parçasını oluşturan tüketim harcamalarını, cari gelirin bir fonksiyonu olarak tanımlamış, cari gelirdeki değişimlerin, tüketim harcamalarında değişime neden olacağı üzerinde durmuştur. Teoriye göre tüketim, cari gelir düzeyinde meydana gelen bir artışla, daha yüksek bir düzeye gelecek, bununla birlikte gelirde oluşan bir azalış, tüketim harcamalarındaki bir azalışla sonuçlanacaktır.

Keynes, tüketim düzeyini, tüketim düzeyinde oluşabilecek artış ve azalışları cari gelire bağlarken, tüketimi etkileyebilecek diğer unsurları göz ardı etmiştir.

Genel Teori'de her ne kadar[16];

> Toplumun tüketim için yaptığı harcama miktarı (i) kısmen gelirine, (ii) kısmen mevcut diğer koşullara (iii) kısmen de söz konusu harcamaları oluşturan bireylerin öznel ihtiyaçlarına, psikolojik eğilimlerine, alışkanlıklarına ve gelirin aralarındaki dağılımı sağlayan ilkelere (çıktı arttığında değişikliğe maruz kalacak) bağlıdır.

ifadesini kullanmış olsa da, gelir dışındaki unsurları, önemsiz varsaymıştır.

Hunt'ın ifade ettiği gibi[17]:

> Keynes ... tüketim düzeyi ve tasarruf düzeyinin esasen bir gelir düzeyi işlevi olduğunda, yani bunların esasen gelir düzeyiyle belirlendiği konusunda ısrar etti. Keynes 'faiz oranlarındaki önemli değişikliklerin (...) tasarruf düzeyinde bazı farklılıklar yaratabileceğini itiraf etti, ancak bu etki gelir düzeyinin yarattığı etkiden çok daha az önemdeydi.

Keynes, tüketim harcamalarının gelirle belirlendiğini ifade ederken, aynı zamanda gelirin, tasarruf ve tüketim arasında paylaşıldığını belirtmiştir. Gelir, tüketim ve tasarruf arasında paylaşılırken, tasarruf da, tüketim gibi gelir düzeyiyle belirlenmektedir. Teoriye göre tasarruf düzeyindeki esas etken, o güne kadar iktisatçılar arasında genel kabul gören faiz düzeyi değil, gelir düzeyidir.

[15] Dornbusch, Fischer, Startz, s.240
[16] Keynes, s.86
[17] Hunt, s.509

1.1.1 Tüketim Fonksiyonu

Keynes'e göre gelir, tüketim ve tasarruf arasında, bundan dolayı da, tüketim ve yatırım arasında dağıtılır ve bu dağılım, sonuçta gelir ve harcama koşuluna bağlı olarak, yatırım-tasarruf eşitliğini doğurur.[18]

Keynes, ifade ettiği fonksiyonla, iktisat tarihinde mikro düzeyde ele alınan ve faydayla birlikte, fiyata bağlanan tüketim harcamalarını, makro düzeye taşımıştır. Böylece, Keynes'le birlikte, ekonomilerde, ulusal gelirin en önemli parçası olarak görülen tüketim harcamaları, geliştirilen ekonomi politikalarının temeli haline gelmiştir.

Keynes, "tüketime ağırlıklı olarak makroekonomik perspektiften bakmıştır. Toplam tüketim harcamalarının, ulusal gelirin önemli bir bileşeni olduğunu görmüştür ....tüketicilerin toplam talebine, ekonomik büyümenin ana aracı olarak bakmıştır."[19]

'Tüketim fonksiyonu adını alan, tüketimle gelir arasındaki ilişki'[20] Keynes tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:[21]

$$C = f(YD)$$

$$C = C_{0} + c_{y}YD$$

Bu fonksiyonda yer alan C, reel tüketim harcamalarını, C_0 otonom tüketimi, c_y marjinal tüketim eğilimini (MPC) ve YD, reel harcanabilir geliri ifade etmektedir.

Birey, hiçbir gelir elde etmezken de belirli bir tüketim oranına sahiptir. Bu durumu ifade eden otonom tüketim, fonksiyonda, C_0 simgesiyle yer almıştır.

Harcanabilir gelir sıfırken yapılan tüketim harcamaları, otonom tüketim olarak adlandırılır.[22]

---

[18] M.J.C. Surrey, Macroeconomic Themes, Oxford University Press, Walton Street, Oxford, London, 1979, s.2
[19] Tim Jackson, The Earthscan Reader in Sustainable Consumption, USA, 2006, s.29
[20] Dornbusch, Fischer, Startz, s.238
[21] William J.Boyes, Macroeconomics The Dynamics of Theory and Policy, Cincinnati, Ohio, South-Western Publishing Co., 1984, s.278
[22] August Swanenberg, Macroeconomics Demystified, USA, McGraw-Hill, 2005, s.159

Tüketimin, otonom tüketim dışında kalan kısmı ise gelire bağlı olan kısımdır ve uyarılmış tüketim olarak adlandırılır.

Marjinal tüketim eğilimi, tüketim fonksiyonunun eğimidir, diğer bir deyişle harcanabilir gelirdeki değişim sonucu, tüketim harcamalarında meydana gelen değişimi ifade etmektedir:

Marjinal Tüketim Eğilimi (MPC) = $\Delta C / \Delta Y$

Burada,

ΔC = Tüketimdeki değişim

ΔY = Harcanabilir gelirdeki değişimi ifade etmektedir.

Tüketim fonksiyonunun bu formu, Keynesyen tüketim teorisinin açık birkaç şeklini içerir. İlk olarak marjinal tüketim eğilimi oldukça istikrarlıdır (bu durumda sabit) ve birden küçüktür. İkincisi ortalama tüketim eğilimi (APC), marjinal tüketim eğiliminden daha büyüktür. Buradaki önemli noktayı görmek amacıyla fonksiyonun her iki yanını harcanabilir gelire böleriz ve formülü:

$$\frac{C}{YD} = APC = \frac{C_0}{YD} + c_y$$

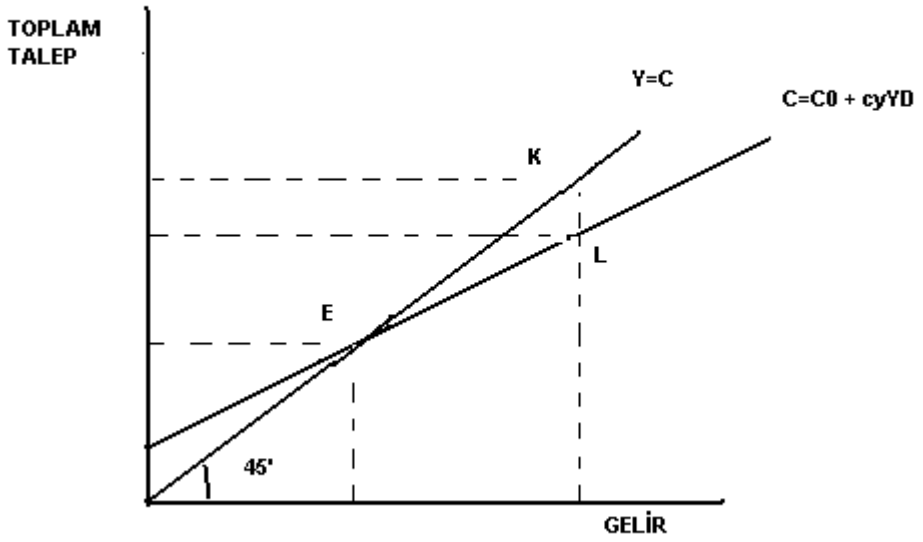
şeklinde yazabiliriz.

Formülün bu şekline göre, ortalama tüketim eğilimi, marjinal tüketim eğiliminden fazladır. Marjinal tüketim eğiliminin, ortalama tüketim eğilimine eşit olması için C_0/YD kadar arttırılması gerekir. Yine söz konusu formüle göre, harcanabilir gelir artarken, ortalama tüketim eğilimi düşer ve marjinal tüketim eğilimine yaklaşır.[23]

Gelir artarken marjinal tüketim eğilimi gibi düşüş gösteren ortalama tüketim eğilimi, toplam gelirde, tüketime harcanan pay oranını gösterir.

23 Boyes, s.278

Doğrusal bir fonksiyonu ifade eden Keynesyen tüketim fonksiyonunu şekil üzerinde açıklamaya çalışalım:

Şekil 3: Tüketim Fonksiyonu

Kaynak: İlker Parasız, 'Makroekonomi', 9.Basım, Bursa: Ezgi,2006, s.63

Gelirin, tüketime eşit olduğu nokta, E noktasıdır. Tüketim fonksiyonunun, 45^0'lik doğruyu kestiği bu noktada ekonomi, dengede olacaktır. Bu nokta, 'başabaş noktası'dır. Ekonomi, bu noktanın dışında dengeyi bulamayacaktır. 45^0'lik doğru üzerindeki her noktada, tüketim ile gelir, birbirine eşittir. E noktasının üzerinde, tüketim fonksiyonu 45^0'lik doğrunun altında uzanmaktadır. Bunun nedeni, ekonominin toplam gelirinin bir kısmını tasarruf edebilecek durumda olmasıdır. Bu noktanın altındaysa, tüketim gelirden fazla olacak, yani ekonomide eksi tasarrufun varlığı söz konusu olacaktır. (aşırı tüketim).[24]

Keynes'e göre tüketim talebi, harcanabilir gelir düzeyiyle birlikte artmaktadır. Ancak tüketim harcamalarında meydana gelen artış, harcanabilir gelirdeki artış kadar

[24]Parasız, s.63

olmayacak ve bu durumda marjinal tüketim eğilimi, birden küçük ve sıfırdan büyük olacaktır.

$$0 < c_y < 1$$

Diğer bir deyişle, harcanabilir gelir miktarı arttıkça, marjinal tüketim eğilimi azalmaktadır. Keynesyen tüketim fonksiyonu, kısa dönemde istikrarlı bir ilişkiyi tanımlar. Keynes, Genel Teori'de bu durumu şöyle açıklar[25]:

> A priori insanın doğasına ilişkin bilgimiz ve deneyimle elde ettiğimiz detaylı gerçekler çerçevesinde tam anlamıyla güvendiğimiz temel psikolojik kanun, kişinin bir kural ve ortalama olarak, geliri arttıkça yaptığı tüketimi attırmasıdır. Ancak tüketimdeki artış, gelirdeki artış kadar değildir. Yani C_w tüketim miktarı ve Yw'de gelir ise (her ikisi de ücret birimiyle ölçülen), ΔC_w'deki değişme ΔY_w ile aynı yönde ancak daha az miktardadır yani dC_w/dY_w pozitif ancak birden küçüktür.
>
> Bu durum özellikle, süreklilik arz eden psikolojik eğilimlerde farklı olarak, alışkanlıkların veri zaman içinde nesnel koşullardaki değişmelere uyum sağlayamadığı ve istihdamda meydana gelen çevrimsel dalgalanmalar olarak adlandırdığımız durumda olduğu gibi kısa dönemde geçerlidir.

Gelir arttıkça, marjinal tüketim eğiliminin azalması, gelir düzeyine bağlı olarak, artışla birlikte, gelirden tasarrufa ayrılan payın artması demektir. Keynes'e göre, belirli bir refah seviyesine ulaşan bireyler, bu refah seviyesine ulaştıktan sonra elde edeceği gelir artışında daha çoklukla tasarruflarını arttıracaklardır.

"Kısa dönemde oluşan değişmelerden ayrı olarak, daha yüksek bir mutlak gelir düzeyi, kural olarak, gelir ve tüketim arasındaki açığı büyütecektir. Bu nedenler, reel gelir yükseldikçe, gelirin daha büyük bir kısmının tasarruf edilmesine neden olacaktır."[26]

Marjinal tüketim eğilimi pozitif ve birden küçükse, marjinal tasarruf eğilimi de pozitif ve birden küçük olacaktır. Bunun nedeni marjinal tasarruf eğilimi ve marjinal tüketim eğilimi toplamlarının bire eşit olmasıdır[27]:

Marjinal Tasarruf Eğilimi = MPS = 1 - MPC

[25] Keynes, s.90,91
[26] Keynes, s.91
[27] Parasız, s.65

1.1.2 Tüketim Fonksiyonuna İlişkin Deneysel Çalışmalar

Keynes'in Genel Teori'yi yayımlamasıyla birlikte, Keynesyen fonksiyon akademisyenler tarafından ampirik çalışmalarla test edilmeye başlamıştır.

1940'ların son dönemlerinde, farklı yıllar ya da örnek gruplardan yararlanılarak, birkaç yatay kesit verisi ve birkaç zaman serisiyle çalışmalar başlamış ve her iki tip çalışma da genel olarak, marjinal tüketim eğiliminin birden küçük olduğu görüşünü doğrulamıştır. Buna ek olarak, yatay kesit verisi çalışmaları, yüksek gelirli bireylerin daha düşük gelirli insanlara göre daha çok tasarruf ettiğini ve gelir artarken ortalama tüketim eğiliminin düşerek, marjinal tüketim eğilimine yaklaştığını sonucuna ulaşmıştır.[28]

Birkaç yılı temel alan verilerle hesaplanan basit Keynesyen fonksiyonda, ortalama tüketim eğiliminin, marjinal tüketim eğiliminden daha büyük olduğu görülmüştür. Ancak uzun bir zaman periyodu kullanılarak yapılan çalışmalarda alınan sonuçlar, kısa dönemli çalışmalardan farklı sonuçlar vermiştir.

Simon Kuznets, 1946 yılında, 1869-1938 dönemini kapsayan veri seti kullanarak, Keynes'in tüketim fonksiyonunu test etmiş ve kısa dönemli çalışmalardan oldukça farklı sonuçlar elde etmiştir. Uzun dönemli bu çalışma sonucunda, tüketimin gelirle orantılı olduğunu ve uzun dönemde ortalama tüketim eğiliminin, marjinal tüketim eğilimine eşit olduğunu keşfetmiştir. (APC=MPC)[29]

Kuznets'in verileri, iki önemli konuya dikkat çekmiştir. İlki, tüketici harcamalarının gelire oranı, uzun dönemde değişmemiş, APC trend boyunca düşmemiş ve uzun dönemde gelir artarken MPC ile APC eşitlenmiştir. İkinci olarak, Kuznets'in çalışmasına göre APC, ekonomik yükselişin olduğu dönemlerde, uzun dönem APC ortalamasının altında seyrederken, durgunluk dönemlerinde bu ortalamanın üzerinde seyretmektedir.[30]

[28] Boyes, s.279
[29] Boyes, s.281
[30] William H. Branson, Macroeconomic Theory and Policy, New York, Harper&Row, 1989, s.242

Uzun dönem tüketim fonksiyonlarının eğiminin, kısa dönem tüketim fonksiyonlarının eğiminden büyük olması ve uzun dönemli tüketim fonksiyonunun, ortalama tüketim eğiliminin sabit, kısa dönemli tüketim fonksiyonundaysa ortalama tüketim meylinin, gelirle ters olarak değişmesi, kısa ve uzun dönem tüketim fonksiyonları arasındaki farklılıktır.[31]

Kuznets, yapmış olduğu ampirik çalışmayla, her ne kadar Keynesyen tüketim fonksiyonunun, uzun dönemde tüketim davranışını açıklayamadığı sonucuna varmış olsa da, iktisat biliminde, hem Keynes'in hem de bundan sonraki teorilerin ampirik çalışmalarla test edilerek, doğruluğunun ya da yetersizliğinin kanıtlanabilirliğinin temelini atmıştır.

Kuznets, basit Keynesyen fonksiyon üzerinde çalışırken, her ne kadar Keynes'in varsayımlarından farklı sonuçlar elde etmiş olsa da "...gayri safi milli hasıla, milli gelir ve bunların bileşenlerine ilişkin kavramlara bugünkü biçimini ve istatistiki değerini vermiş ve bununla birlikte O ve arkadaşları Keynes'i istatistiki açıdan etkili hale getirmiştir."[32]

Kuznets'in oldukça uzun bir dönemi kapsayan çalışması, Keynesyen tüketim fonksiyonunun en önemli öngörüsünün gerçekleşmediğini göstermiştir. Buna göre, uzun dönemde gelir yükselmiş, buna bağlı olarak değişmesi gereken ortalama tüketim meyli sabit kalmıştır. Tüketim, gelirdeki hareketliliğin yanında oldukça istikrarlı bir seyir izlemektedir.

Kısa dönemli çalışmaların, Keynesyen tüketim fonksiyonunu desteklerken, uzun dönemi temel alan çalışmalarda bunun tersi durumla karşılaşılması; ortalama tüketim eğiliminin kısa dönemde gelirle birlikte ama ters yönde hareketliliğine karşılık, bu eğilimin uzun dönemde neredeyse sabit kalması, Keynes'in öngördüğü şekilde düşmemesi, tüketim fonksiyonu üzerinde yeniden çalışılması ve bu fonksiyonun geliştirilmesine neden olmuştur.

[31] Parasız, s.93-94
[32] Galbraith, s.224-226

1.2. Nispi Gelir Teorisi

Uzun dönemli ve kısa dönemli tüketim fonksiyonlarındaki farklılıkların nedenini araştıran James S. Duesenberry, yaptığı katkılarla, Nispi Gelir Teorisinin mimarı olmuş ve teorisini, Keynesyen tüketim fonksiyonunda yetersiz gördüğü, iki temel konu üzerine inşa etmiştir. Bu iki temel konuyu, 1949 yılında yayınladığı 'Income, Saving and Theory of Consumer Behavior' (Gelir, Tasarruf ve Tüketim Davranışı Teorisi) adlı kitabında, şöyle ifade etmektedir[33]:

Bu kitap, Keynesyen tüketim fonksiyonunun eleştirisiyle başlar. Bu eleştiri, toplam talep teorisinin, iki temel varsayımının geçersiz olduğunu göstermeye dayanır:

1) Bireysel tüketim davranışının, diğer bireylerinkinden bağımsız olduğu

2) Bu tüketim ilişkilerinin zaman içinde tersine çevrilebilmesi.

Duesenberry'e göre birey, tüketim harcamalarını yaparken, bağımsız değildir. Sosyal ortamda yaşayan tüketici, ilişkide olduğu diğer tüketicilerin, tüketim tercihlerinden etkilenir. Gelir düzeyi nispeten daha düşük olanlar, gelir düzeyi daha yüksek olan sınıfın, yaşam standardına yakın olabilmek için gelirindeki tasarruf oranını düşük tutar ve daha çok tüketim harcaması yapar. Bununla birlikte birey, gelirindeki artışı, ortamında gözlemlediği daha yüksek standardı yakalamak için kullanır. Bu durum, görece olarak, daha yüksek geliri olan ailelerin ortalama tüketim eğiliminin düşük, daha düşük gelirli ailelerinse daha yüksek bir ortalama tüketim eğilimi oranına sahip olması sonucunu doğurur.

Diğer yandan Duesenberry'e göre tüketicinin davranış alışkanlıklarının değişimi uzun zaman alır ve bireylerin davranış kalıpları kolayca değişemez.

[33] James S. Duesenberry, Income, Saving and The Theory of Consumer Behavior, Massachusetts, Harvard University Press, 1949, s.1

1.2.1 Gösteriş Etkisi

Gösteriş etkisi, tüketim kalıplarının, bireylerden çok, toplumsal olarak şekillendiğini, bireylerin hem ait oldukları sosyal ortam, hem de dahil oldukları gelir grubundan daha yüksek sınıflar tarafından etkilendiklerini, davranışların taklit yoluyla kopyalanması sonucunda, tüketim davranışının, toplum davranışına dönüşmesini açıklar.

Hane halkının gelir durumunun yükselmesi ile birlikte, tasarruf edilen gelir oranı yükselir. Toplum ortalamasının üzerinde bir gelire sahip olan bireyin, içinde yaşadığı toplumun tüketim standardını muhafaza etmek için gelirinin küçük bir oranını tüketmesi yeterli olacaktır. Dolayısıyla C/Y oranı düşük olacaktır. Ancak ortalamanın altında bir gelire sahip olan birey, toplumun standardına uyum sağlamak için daha çok tüketecek ve böylece daha yüksek bir C/Y oranına sahip olacaktır.[34]

Gelirin, tüketim ve tasarruf arasındaki dağılımını açıklarken, bireysel davranışlardan çok, toplumsal davranışı ele alan Duesenberry, bu konudaki açıklamalarıyla "psikolojik bir teori yerine, sosyolojik bir teori arayan ilk iktisatçı"[35] olmuştur.

Tüketim davranışının, sosyal ortamdan kopyalanması konusunu ele alan Duesenberry, tercihlerin, sosyal ortamdaki tüketim tercihlerinden etkilenmesini incelemiş ve Teorisiyle konuya analitik bir çerçeve sağlamıştır.[36]

Duesenberry, kişilerin grup halindeki davranışlarıyla ilgilenmiştir. Bu davranışlar, bireysel hareketlerin toplamı gibi görünse de, gerçekte biri diğerinin etkisi altında kalacağından, toplam, bireylerin eğiliminden farklı bir karakter taşır. Bireysel tüketim fonksiyonları, hareket tarzları ve tepkilerinde hiçbir zaman bağımsız değildir. Birbirlerine bağlıdırlar ve biri diğerine etki edebilir. Duesenberry'nin bahsettiği bu etkileşim "Gösteriş Etkisi" adını almıştır. [37]

---

[34] Parasız, s.94
[35] Mary Douglas, Baron Isherwood, Tüketimin Antropolojisi, 1.Basım, Ankara:Dost, 1999, s.61
[36] Jackson, s.30
[37] Prof.Dr.Sabri Ülgener, Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme, 4.Basım, İstanbul: Sermet, 1974, s.175

Yine Duesenberry, uzun dönemli deneysel çalışmaların, gelir artarken ortalama tüketim eğiliminin sabit olduğunu göstermesi konusunu, nispi gelir düzeyiyle açıklar. Yani Duesenberry'e göre tüketim harcamaları davranışı, tek başına mutlak gelirle açıklanamaz. O'na göre, uzun dönemde toplumun tüm kesiminin geliri, belli bir oranda artar. Dolayısıyla genel olarak kişinin ait olduğu görece gelir düzeyi, aynı kalır. Bu da yapmış olduğu tüketimin, gelire oranının sabit kalması sonucunu doğurur.

'Duesenberry, marjinal tüketim eğilimini ele almaya bir başlangıç olarak, tasarruf eğilimini, daha doğrudan bir toplumsal etkenle, yani tüketicinin, içinde yer aldığı nüfusun gelir dağılımındaki göreceli konumuyla ilişkilendirerek, mutlak gelir düzeyinden ayırır.'[38]

Toplumun geliri, uzun dönemde yükselecektir. Eğer bireyin gelirinin nispi konumu, bu yükseliş trendinde aynı düzeyde kalırsa, kişi kendi mutlak gelirinin yine aynı düzeyini tüketmeye devam edecektir. Tüm bireylerin aynı nispi gelir düzeyinde kalması, kişinin uzun dönemde geliri büyürken, bu büyümeye eşit bir tüketim yüzdesiyle sonuçlanacaktır. Toplum içerisinde bazı bireylerin zamanla gelir düzeyleri değişse de, bu değişiklikler toplam olarak dengelenecektir. Tüm bunların sonucu olarak, ortalama tüketim eğilimi (C/Y) sabit kalacaktır. Nispi gelir hipotezi, ortaya koyduğu bu sonuçla, kısa dönem ve uzun dönem istatistiksel çalışmalar arasındaki farklılığı açıklar.[39]

1.2.2 Zemberek Etkisi

Nispi gelir teorisinin dayandığı bir diğer husus, tüketim davranışının geriye döndürülemezliğidir. Bu konu, tüketicinin davranış alışkanlıklarının değişiminin, uzun zaman alması, bireylerin davranış kalıplarının değişmesinin, çok kolay olmaması kuralına dayanır.

[38] Douglas, Isherwood, s.62
[39] Parasız, s.94

Tüketim davranışının geri döndürülemezliği, tüketim kalıplarının alışkanlık konusu olmasını ve gelir düşerken tüketimin gelire göre daha yavaş düşmesini[40] ifade eder.

Keynesyen tüketim fonksiyonunda, cari gelire bağlı olan tüketim, gelirdeki değişmelere göre azalıp çoğalmaktadır. Oysa Duesenberry, gelir artarken artan tüketimin, gelir azalırken aynı tepkiyi göstermediğini, yani gelirle birlikte hemen düşmediğini ifade eder. Bu durum, hane halklarının tüketim alışkanlıklarından kaynaklanır. Bireyler, var olan tüketimlerinden hemen vazgeçemezler.

Tüketicilerin var olan alışkanlıklarından hemen vazgeçmemesi ve tüketimlerini azalan gelire hemen uyduramamaları, tasarrufların düşmesine neden olur. Tüketiciler aynı standardı koruyabilmek için tasarruflarından vazgeçerler.

Bu durumda dikkat edilmesi gereken husus, bireylerin tüketimlerinin, yalnızca bugünkü gelirlerine değil, aynı zamanda geçmişte elde ettikleri en yüksek gelire bağlı olmasıdır. Kişi, geçmişinde elde ettiği görece yüksek standardı korumak isteyecek ve tüketim alışkanlıklarını hemen değiştirmeyecektir.

Geçmişteki en iyi durumlarına göre tüketimlerini şekillendiren hane halklarının bu davranışı, harcanabilir gelirdeki düşme karşısında, C/Y oranının yükselmesine sebep olacaktır.[41]

"Gelir seviyesi yükseldiği taktirde tüketim harcamaları yeni seviyeye az çok kolaylıkla uyabildiği halde, seviye alçaldığı zaman harcama miktarı aynı nispette daraltılamamaktadır."[42]

Tüketim davranışının gelirdeki azalışa hemen ayak uyduramaması, tüketimde azalış yerine, tasarruflarda azalışa yol açması, 'Zemberek Etkisi' olarak adlandırılmaktadır.

---

[40] Thomas Palley, Relative Permanent Income and Consumption,: A Synthesis of Keynes, Duesenberry, Friedman and Modigliani and Brumbergh, July 2005,http://www.thomaspalley.com/docs/research (28.03.2011), s.6
[41] Parasız, s.95
[42] Ülgener, s.174

Bu durum, ekonomilerin gerileyen dönemlerinde, kısa vadede gelir azalışı ile birlikte, tüketim harcamalarının değişmeyip, buna karşılık tasarruflardaki azalışın nedenini anlatmaktadır.

1.2.3 Fayda Fonksiyonu

Duesenberry, yukarıda açıklanan iki varsayım altında, fayda fonksiyonunu şöyle tanımlar[43]:

$U_i = f_i (C_{i1}/R_i, ... C_{in}/R_i, A_{i1}/R_i ... A_{in}/R_i)$

U_i : i. bireyin fayda indeksi,

C_{in} : i. bireyin n zaman periyodundaki tüketim harcaması,

R : birey dışındaki toplumun tüketim harcamalarının ağırlıklı ortalaması,

A_{in} : i. bireyin k zaman periyodundaki varlıklarının değeri

1.2.4 Tüketim Fonksiyonu

Duesenberry, ortalama tüketim eğilimini, cari gelirin geçmişte ulaşılmış en yüksek gelir düzeyine oranının (Y_t / Y_0) bir fonksiyonu olarak göstermiştir.

$$\frac{C_t}{Y_t} = \alpha + \beta\left(\frac{Y_t}{Y_0}\right) + u_t$$

C_t / Y_t : ortalama tüketim eğilimi,

Y_t : cari dönem geliri

Y_0 : daha önce ulaşılmış en yüksek gelir düzeyi

[43] Duesenberry,s.34-35

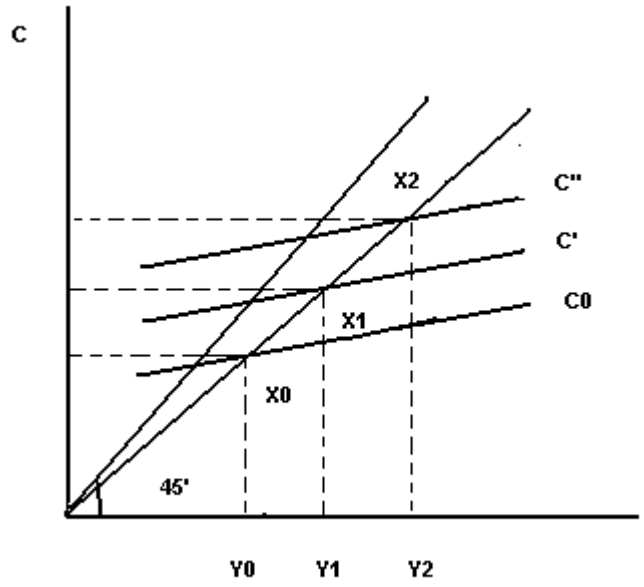
Bu fonksiyonda Y_0, hem birey, hem de toplum için nispi gelir durumundaki değişmeyi gösteren bir indeks olduğu için alınmıştır.[44]

Teoriye göre, geçmişte elde edilmiş en yüksek gelir, kısa vadede, bugünkü tüketimin belirleyicisi olmuştur. Keynesyen tüketim fonksiyonu, cari geliri temel almış ve gelirin geçmiş değerlerini (aynı zamanda gelecekte elde edilmesi beklenen geliri) göz ardı etmiştir. Oysa Duesenberry, gelirin geçmişteki düzeylerini teoriye katarak, tüketim davranışının istikrarına açıklama getirmiştir.

Geliri azaldığında, geçmişteki en yüksek gelirini temel alarak tüketim harcamaları yapan hane halkları, gelirleri yükseldiğinde, tüketim harcamalarını dahil olduğu gruptaki nispi gelirine göre arttıracaktır. Sonuç olarak, tüketim, geçmişte elde edilen en yüksek gelir düzeyiyle belirlenirken tüketim harcamaları, hem bugünkü harcanabilir gelirin hem de geçmişte edinilmiş en yüksek gelirin bir fonksiyonu olarak ifade edilecektir. Bu durum sabit ortalama tüketim eğilimini açıklamaktadır.

[44] Gülçin Güreşçi Pehlivan, Utku Utkulu, Türkiye'nin Tüketim Fonksiyonu: Parçalı Hata Düzeltme Modeli Bulguları, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 2007, http://asosindex.com/journal-article, 05.04.2011, s.42,43

Söz konusu durumu şekil yardımıyla inceleyelim:

Şekil 4: Nispi Gelir Hipotezi
Kaynak: İlker Parasız, 'Makroekonomi', 9.Basım, Bursa: Ezgi,2006, s.94

C^0 tüketim fonksiyonu cari yıl tüketimidir. C' ve C'' ise sonraki yıllarda kısa dönemde gelir artışı ile birlikte artan tüketim fonksiyonlarıdır (gelir zaman içinde Y^0 noktasından Y^1 noktasına, oradan da Y^2 noktasına doğru artmıştır). Gelir, Y^0 noktasının üzerine çıktığında, tüketim bu artışa artışla yanıt verecek ve marjinal tüketim eğiliminde, dikine bir yükselme söz konusu olacaktır. Ancak gelirde meydana gelebilecek bir düşme, (gelirin Y^0 noktasının altına doğru gerilemesi) tüketimde hemen bir azalışla sonuçlanmayacak, bunun yerine tasarruflar azalacaktır.

Tüketim harcamalarının hemen gerileyen gelire ayak uydurmaması, kısa dönemde ekonomi gerilese bile, tüketim fonksiyonunu aşağı kaydırmayacaktır. (Zemberek Etkisi)[45]

[45] Parasız, s.95

1.3. Yaşam Boyu Gelir Teorisi

Franco Modigliani ve Richard Brumberg (1954) tarafından formüle edilen ve yine F. Modigliani ve Albert Ando (1963) tarafından güncellenerek geliştirilen Yaşam Boyu Gelir Teorisi (LCH), tüketim davranışına bakışı önemli ölçüde değiştirmiştir.[46]

Keynesyen tüketim fonksiyonunda, tüketim harcamalarının belirleyicisi olarak cari gelir kabul edilirken, LCH'de tüketim harcamalarını belirleyen etkenin, yaşam boyu elde edilecek gelir olduğu görüşü savunulmaktadır.

Yaşam boyu gelir teorisi, bireyin tüketim harcamalarını, bugünün gelirine göre değil, yaşam boyu elde edeceği geliri tahmin ederek, zaman içerisinde dağıtımına dayandırır. Yaşamı boyunca planlı hareket eden birey, gelecekte kazanmayı umduğu gelire göre tüketim harcamalarını ayarlar.

Mikroekonomik temellere özen gösteren teori, bireyin hayat boyu tüketim planlamasından başlar ve bu temelden hareketle, tüketimle tasarrufun makroekonomik kuramını geliştirir.[47]

Modigliani ve Brumberg'e ait model, bireysel tüketicinin fayda fonksiyonuyla başlar.[48] Teori, bireyin tüketimden sağlayacağı marjinal faydayı hayatı boyunca maksimumda tutmaya çalışması, hayatı boyunca tüketimden elde edeceği bu faydaları eşitleyerek, tüketim düzleştirmesi yapacağını ifade eder. Bireyin bu düzleştirme gayreti, artı ve eksi tasarrufu beraberinde getirir.

Birey, tasarruflarını kullanarak ya da borçlanarak tüketim düzleştirmesi yapar.[49]

Yaşamın belirli bir noktasından başlayarak, elde ettiği ve gelecekte elde etmeyi umduğu emek geliriyle, yaşamının sonuna dek yapmayı planladığı tüketimi, bu tüketimden elde edeceği maksimum fayda açısından aynılaştırmaya çalışan bireyin, bunu başarmak için gelirinin daha fazla olduğu dönemde tasarruf edeceği ve gelirinin düştüğü yıllarda, (emeklilik dönemi) bu tasarrufu kullanacağı açıktır.

---

[46] Boyes, s.289
[47] Rudinger Dornbusch, Stanley Fischer, Makroekonomi, 1.Basım, İstanbul: Ayhan, 1998, s.299
[48] Surrey, s.88
[49] David Romer, Advanced Macroeconomics, USA: McGraw-Hill,,1996 s.311

Yaşam boyu gelir teorisinin basit şeklinde, geliri emeklilikteki azalışına göre bir tümsek şeklinde düşünürsek, tüketici, yaşlılıkta birikimlerini tüketmek ve yaşamının son bölümündeki tüketimini desteklemek için tasarruf eder.[50]

1.3.1 Fayda Fonksiyonu

Fayda fonksiyonu, Friedman, Modigliani ve onlardan önce Irving Fisher tarafından aşağıdaki eşitlikte ifade edilmektedir:[51]

$U = U(\quad C_0, \ldots C_t, \ldots C_T)$

U: Fayda,

O: Zamanın şimdiki parçası,

T: Beklenen ömür

Birey, yaşamı boyunca tüketmek zorundadır. Ancak her tüketici, tüketiminden maksimum faydayı elde etmeye çalışır. Model, zamanın herhangi bir 0 noktasında T zaman kadar yaşamayı uman bireyi içerir. Tüketici, zamanın 0 noktasında, yani şimdi, faydasını maksimize ettiği cari tüketim düzeyini seçmek zorundadır.[52]

Hipotez, bireyin maksimum fayda elde etme çabası varsayımının yanı sıra, beklenen ömür ve çalışma süresindeki belirsizlikleri göz ardı eder ve tasarruflarda, faiz gelirini yok varsayar. Bir diğer varsayım ise fiyatların sabit olduğudur.[53]

Fayda fonksiyonunun altında yatan basit iki varsayımdan ilki, fayda fonksiyonunun zamanın farklı noktalarında tüketim açısından homojen olduğu, bir diğeriyse, bireyin ne miras almayı umduğu, ne de miras bırakmayı arzu ettiğidir.[54]

[50] Orazio P.Attanasio, Guglielmo Weber, Consumption and Saving: Models of Intertemporal Allocation and Their Implications for Public Policy, 2010, No.15756, http://www.nber.org/papers (01/10/2010), s.2
[51] Branson, s.247
[52] Branson, s.247
[53] Dornbusch, Fisher, s.300
[54] Surrey, s.88

1.3.2 Tüketim Fonksiyonu

LCH, tüketim fonksiyonunun basit, ilk şekline, elde edilmesi beklenen geliri ve tasarrufla oluşan serveti dahil ederken, ekonomideki faiz oranlarını sıfır kabul eder. Teoriye göre birey, yaşamının emeklilik yıllarında düşen geliriyle birlikte, tüketimden sağlayacağı faydanın düşmesini engellemek için tasarruf eder. Miras bırakmak niyeti olmadığı için de, tasarruflarının tamamı yaşamının sonunda tükenmiş olacaktır. Diğer bir ifadeyle, birey yaşam süresi konusunda tam bilgiye sahiptir.

Yaşam boyu gelir hipotezinde, çok basit haliyle toplam tüketim fonksiyonunu aşağıdaki şekilde yazabiliriz:[55]

$$C = \alpha YL + \delta W$$

C: Toplam tüketim

YL: Toplam emek geliri

W: Servet

α : Emekten elde edilen gelirin marjinal tüketim eğilimi

δ : Servetten yapılan tüketimin marjinal eğilimini göstermektedir.

Mirasın analize dahil edilmediği, faiz oranının sıfır ve emeklilik yılına kadar elde edilen emek gelirinin sabit varsayıldığı, bununla birlikte, tüketim tercihinin sabit olduğu toplam tüketim fonksiyonunu[56] geliri cari gelir ve beklenen gelir ayırımıyla da yazabiliriz:[57]

$$C = a'YL + a''YL^{e} + \delta A$$

YL : Cari emek geliri

[55] Franco Modigliani, Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations, The American Economic Review, 1986, Vol.76, No.3 http://www.jstor.org/stable/1813352 (28/01/2011), s.302
[56] Modigliani, s.300
[57] F.Modigliani, E.Tarantelli, The Consumption Function in a Developing Economy and the Italian Experience, The American Economic Review, 1975, Vol.65, No.5, http://www.jstor.org/stable/1806623 (02/05/2011), s.834

YL^e: Beklenen emek geliri

A : Servetin net değeri

Keynesyen basit tüketim fonksiyonu cari gelir üzerinden tek bir marjinal tüketim eğilimi olduğu kabulüne dayanırken, yaşam boyu gelir hipotezi cari gelir, sürekli gelir ve servet üzerinden ayrı ayrı marjinal tüketim eğilimleri olduğu tezini savunur. Hipoteze göre insanların büyük çoğunluğu, istikrarlı bir hayat tarzı ister. Bunun doğal sonucu olarak da, geçici gelir üzerinden hesaplanan marjinal tüketim eğilimi, sürekli gelir üzerinden hesaplanan marjinal tüketim eğiliminden küçük ve sıfıra oldukça yakındır.[58]

Hipotez yaşamın sonunda tüm birikimlerin sıfıra ineceğini yani mirasın var olamayacağı varsayımına dayanır. Diğer bir deyişle kişi yaşamının sonuna ne kadar yaklaşmışsa, servet üzerinden hesaplanan marjinal tüketim eğilimi o kadar yüksek olacaktır.[59]

Birey tüketiminden elde ettiği faydayı maksimize etmeye çalışırken, bunu belirli sınırlamalar altında yapar. Bu sınırlar bireyin yaşam boyu elde ettiği gelir ve servetidir. Bireyin yaşamının sonuna kadar yapabileceği tüketim YL + W kadar olabilecektir. Bu değer (YL + W) bireyin bütçe kısıtıdır. Tüketici bu kısıtlama içerisinde elde ettiği faydayı en üst düzeyde tutmaya çalışacaktır. Tüketimden sağlayacağı faydayı gelecek için de aynı düzeyde tutmaya istekli birey, böylece emek gelirinin yüksek olduğu dönemlerde tasarrufa yönelecektir.

Hane halkı yaşamı süresince, belirli periyotlarla ve de sürekli olarak bir gelir akışına sahiptir. Yaşam boyu elde ettiği bu gelirle tüketim rotasını seçer ve bu durum yaşamı boyunca düzenlidir. Bazı zamanlarda hanehalkı daha az tüketebilir ya da bu durumun aksine gelirinden daha fazla tüketebilir. Eğer tüketim az, tasarruf fazlaysa, bu birikim gelecekteki daha yüksek bir tüketimi finanse etmek için kullanılacaktır. Eğer

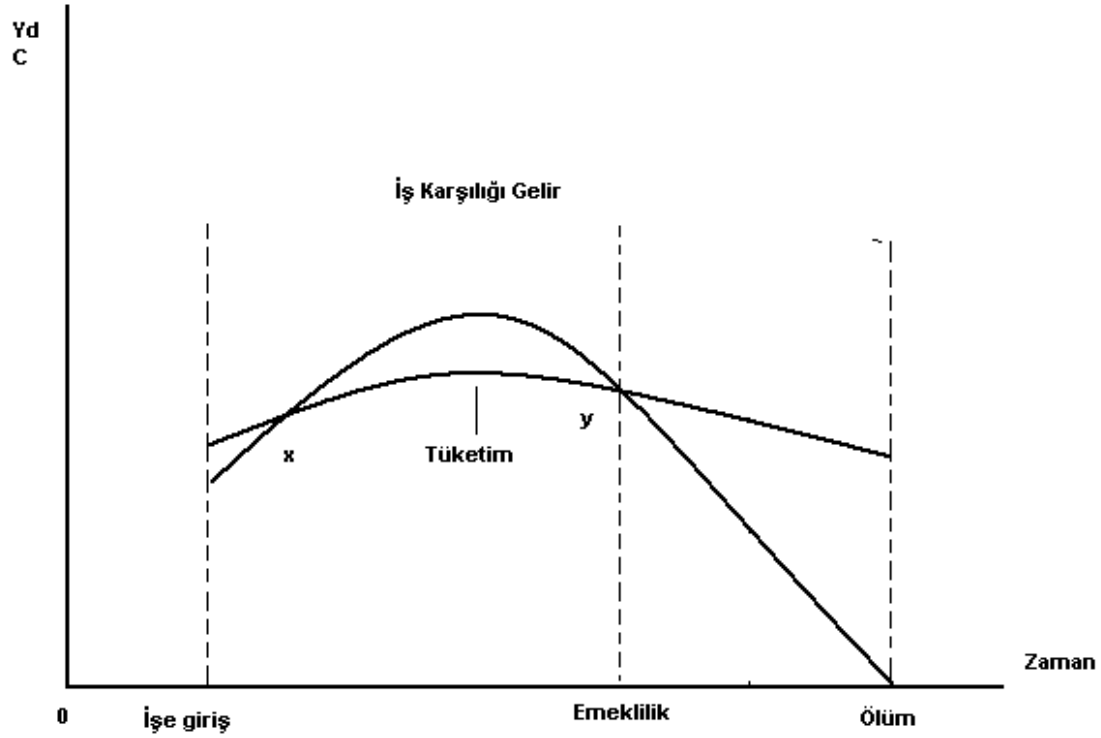
[58] Dornbusch, Fisher, Startz, s.373-374
[59] Dornbusch, Fisher, s.304

tüketim fazlaysa, şimdiki periyotta eksi tasarruf olacak ve gelecekteki tüketim bu borçlanmadan dolayı azalacaktır.[60]

Bireyler çalışma hayatlarının başlarında, deneyim kazandıkları orta yaşa göre daha az kazanırlar. Gelecekte daha fazla gelir elde edeceğini uman birey, genel olarak bu dönemlerde borçlanır. Aynı şekilde emeklilik dönemleri de bireyin gelirinin düştüğü dönemlerdir. Tüketici, gelirinin fazla olduğu orta yaş döneminde hem borçlarını ödeyecek, hem de emeklilik dönemleri için tasarruf edecektir.

[60] Jeffrey D.Sachs, Felipe Larrain B., Macroeconomics In The Global Economy, USA, Prentice-Hall, 1993, s.78

Söz konusu durumu şekil yardımıyla açıklamaya çalışalım:

Şekil 5: Tüketimin Yaşan Boyu Gelir Hipotezi
Kaynak: Dr. Mahfi Eğilmez, 'Makroekonomi – Türkiye'den Örneklerle',

İstanbul, Remzi, 2010, s.97

Şekilde gelir düzeyi bireyin ilk işe girdiği yıllarda düşük, daha sonraki yıllarda yükselen seyri görülmektedir. Orta yaşla birlikte yükselen bu düzey, emeklilik yıllarıyla birlikte yeniden düşüşe geçmiştir.

Bireyin ilk işe girdiği tarihlerde geliri düşük, tüketimi ise gelirine oranla yüksektir. Bu harcamaları borçlanarak, ya da aile desteği alarak yürütür. İşe giriş noktasından x noktasına kadar borçlanma, x ile y arasında ise artı tasarruf vardır. Yine bu dönemde birey daha önceki dönemde almış olduğu borçlarını ödeyecektir. y

noktasından yaşamın sonlandığı noktaya kadarsa tasarrufların kullanılması ve tüketimle gelir arasındaki boşluğun bu tasarruflarla kapatılması söz konusudur.[61]

İnsanların gençlik çağlarında emek gelirleri düşüktür. Bu durumda olan bireyler, yaşamının gelecek dönemlerinde daha fazla kazanacağını bilerek genellikle borçlanır. Çalışma hayatı boyunca, orta yaş dönemlerinde kazancı en yüksek düzeye çıkar ve bu dönemde borçlarını ödeyerek emeklilik yılları için birikim yaparlar.[62]

Teori, tasarruf ve tüketime bu yaklaşımıyla, makro düzeyde, ülke nüfus yapısının tüketim davranışını açıklamada önemli bir etken olduğunu varsayar. Şayet ülkede yüksek emek geliri elde eden nüfus fazlaysa, bu durum ülke ekonomisinde tasarrufların artmasına yol açacaktır. Tersi durumda, emeklilik yaşındaki yaşlı nüfusun fazla olması halindeyse, ekonominin toplam tasarruflarında düşme meydana gelecektir.

Model tüketim ve tasarruf davranışını demografik etkenlerle, özellikle nüfusun yaş dağılımıyla ilişkilendirir ve sürekli gelir yaşla birlikte değişen bir marjinal tüketim eğilimine (α) sahiptir.[63]

Ülkenin toplam tüketim ve tasarruf düzeyinin nüfusun yaş dağılımıyla ilişkili olmasının yanı sıra, toplam tasarruf düzeyi, büyüme oranıyla da ilişkilidir.

Modigliani ve Blumberg, toplam tasarruf ve toplam büyüme arasındaki ilişkiyi göstermişlerdir. Belli bir yıl içinde, hayatlarının nispi olarak daha zengin dönemlerindeki tasarruf eden genç kuşak, geçmişten gelen tasarrufları tüketen yaşlılardan fazlaysa bu ekonomide büyüme anlamına gelir.[64]

Toplam tüketim düzeyi nüfusun yaş dağılımından etkilenmektedir. Bunun yanı sıra ortalama emeklilik yaşı ve sosyal güvenlik sisteminin varlığı ya da yokluğu da tüketim ve tasarruf oranlarına etki etmektedir.[65] Sosyal güvenlik programları, çalışanların emeklilik için tasarruf yapma ihtiyacını azaltarak, özel birikimi düşürür.[66]

[61] Dr. Mahfi Eğilmez, 'Makroekonomi – Türkiye'den Örneklerle', İstanbul;Remzi, 2.Basım, 2010, s.98
[62] Sachs, Larrain, s.98-99
[63] Dornbusch, Fisher, Startz, s.375
[64] Attanasio, Weber, s.3
[65] Parasız, s.99
[66] Sachs, Larrain, s.100

Ülkede var olan sosyal güvenlik sistemi, bireylerin emeklilik dönemlerinde gelir elde etmelerini sağlayacağından, emeklilik için tasarruf etme ihtiyacı azalacaktır. Böyle bir durumda toplam tasarruf düzeyi devletin sosyal güvenlik ödemelerini ne şekilde ödeyeceğine bağlıdır. Eğer devlet bu ödemeleri vergilerle ödemeyi planlıyorsa, bu toplam tasarrufların azalmasına neden olacaktır.[67]Bazı ülkelerde sosyal güvenlik programları, çalışan genç insanların vergileri ve daha önceki dönemlerde elde edilen vergilerin dışındaki fon kazançlarından finanse edilmektedir. Martin Feldstein 1974 yılında, sosyal güvenlik sisteminin özel tasarrufları %50 oranında düşürdüğünü ve böylece toplam sermaye stokunun ve çıktının azaldığını iddia eden bir makale yayınlandı. Sonraki çalışmalar da (oran belki o kadar büyük olmasa da), bu durumu doğruladı.[68]

Servet üzerinden marjinal tüketim eğilimi (δ), varlık değerindeki değişmeleri, cari tüketimle ilişkilendirir. Toplam nüfus içerisinde, geliri nispi olarak daha yüksek olan insanların, daha düşük bir marjinal tüketim eğilimine sahip olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Bu durum bazen tüketimin artıp, ekonominin canlanması için gelirin daha az varlıklı ailelere kaydırılmasını gerektirmektedir.[69]

Yaşam boyu gelir teorisi tüketim davranışını belirli varsayımlar altında açıklamaya çalışır. Söz konusu teori genel kabul görmekle birlikte, farklı ülkelerde yapılan ampirik çalışmalar teorinin bazı varsayımlarını reddetmektedir.

LCH, bireylerin tasarruflarının tek gerekçesinin, tüketim düzleştirmesi olduğundan bahseder. Oysa İnsanlar öldüklerinde sıklıkla çocuklarına servet bırakmaktadırlar.[70]

Laurence J. Kotlikoff ve Lawrence Summers'ın Amerikan Ekonomisi için yaptığı testin sonucuna göre, ülkede var olan birikmiş sermaye genel olarak miras

[67] Dornbusch, Fisher, s.307
[68] Sachs, Larrain, s.100
[69] Dornbusch, Fisher, Startz, s.374
[70] Sachs, Larrain, s.101

bırakmak için tasarruf edilmiştir. Bu çalışma, Birleşik Devletler'de kuşaklar arası transferin, sermaye birikiminin belirleyici unsuru olduğunu göstermektedir.[71]

Tullio Jappelli ve Franco Modigliani yaşa bağlı tasarruf davranışını İtalyan datalarıyla test etmişler, çalışmaları, gelirin yaşa göre tümsek şeklinde olduğu sonucunu vermiş ve bu durumun yaşam boyu gelir hipotezini destekler nitelikte olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bununla beraber insanların servetlerinin ölüm zamanlarında tükenmediğini görmüşlerdir. Onlara göre 'yaşlıların ölümden önce bütün servetlerini tüketmemelerini anlamaya çalışmak hala açık bir sorudur'.[72]

Yaşam boyu gelir hipoteziyle tüketim ve tasarruf davranışına getirilen yaklaşım genel kabul görmektedir. Bununla beraber uygulanan testler ve yapılan diğer çalışmalarla teoride yer alan eksiklikler giderilmeye çalışılmaktadır. Bu eksikliklerden birisi de tüketim fonksiyonunun basit formunda faiz oranlarının yer almamasıdır. Oysa ekonomilerde, borçlanma faizleri ve tasarruf faizleri vardır. Bu durum servetten elde edilen gelir miktarında ve ödenmesi gereken borç tutarında farklılık yaratmaktadır.

Hane halkları, tasarruflarına faiz oranı kadar kazanç sağlar ya da eğer borçlandılarsa faiz oranı kadar fazla ödeme yaparlar.[73]

Fonksiyonun gelişmiş şekli faiz oranlarını da içermektedir:

Zamanın herhani bir t noktasındaki T yaşındaki bireyin toplam tüketimi , T yılından, hayatının geri kalanı boyunca elde edeceği toplam kaynakların, bugünkü değerine eşittir. Oran faktörü (Ω) ise, toplam kaynaklardan bağımsız ve fayda fonksiyonunun belirli durumlarına, varlıkların getiri oranına ve kişinin şimdiki yaşına bağlıdır.[74]

---

[71] Laurence J. Kotlikoff, Lawrence Summers, 'The Role Of Intergenerational Transfers In Aggregate Capital Accumulation' National Bureau Of Economic Reserch, 1980, No.445, http://www.nber.org/papers/w0445.pdf (28/01/2011) s.1

[72] Tullio Jappelli, Franco Modigliani, 'The Age-Saving Profile and the Life-Cycle Hypothesis', Centre For Studies In Economics and Finance, 1998, No.9, http://scholar.google.com.tr/scholar/citeseerx.ist.psu.edu (03/02/2011), s.19

[73] Sachs, Larrain, s.78

[74] Surrey, s.89

$$c_t^T = \Omega_t^T v_t^T$$

$$v_t^T = a_{t-1}^T + y_t^T + \sum_{\tau=T+1}^{N} \frac{y_t^{eT\tau}}{(1+r_t)^{\tau-T}}$$

c_t^T ; Toplam tüketim

v_t^T ; Toplam kaynakların bugünkü değeri

y_t^T ; Mülkiyet dışı cari gelir

$y^{eT\tau}$; Bireyin T yaşından eTT yaşına kadar kazanmayı umduğu, mülkiyet dışı cari gelir (beklenen gelir)

r ; Varlıkların reel getiri oranı

a_{t-1}^T ; Bir önceki dönemden gelen net değer toplamı

N ; Kazanç süresi (çalışma yılı)

Hipotezin temel tüketim fonksiyonuna faiz eklenmiş, böylece gelecekte kazanılması umulan gelir, reel faizle revize edilmiştir. Bu genişletmeyle reel faiz oranlarının da tüketim ve tasarruf davranışı üzerindeki etkisi modele dahil edilmiştir.

Yıllık ortalama beklenen gelir kavramını açıklamak amacıyla aşağıdaki şekilde devam etmek mümkündür:[75]

$$y_t^{eT} = \frac{1}{N-T} \sum_{\tau=T+1}^{N} \frac{y_t^{eT\tau}}{(1+r_t)^{\tau-T}}$$

Bu tanımlamalar ışığında tüketim fonksiyonunu yeniden yazacak olursak:

[75] Surrey, s.89

$$c_t^T = \Omega_t^T y_t^T + \Omega_t^T (N-T) y_t^{eT} + \Omega_t^T a_{t-1}^T$$

Ω_t^T değeri aynı yaş grubundaki tüm tüketiciler için aynı varsayarak T yaş grubu için toplam tüketim fonksiyonunu aşağıdaki gibi yazabiliriz:

$$C_t^T = \Omega_t^T Y_t^T + \Omega_t^T (N-T) Y_t^{eT} + \Omega_t^T A_{t-1}^T$$

Bu eşitlikler bize belirli yaş grubundaki bireylerin tüketim ve kaynakları arasındaki ilişkiyi vermektedir. Toplam tüketim fonksiyonunu aşağıdaki eşitlikle ifade edebiliriz:

$$C_t = \alpha_1' Y_t + \alpha_2' Y_t^e + \alpha_3' A_{t-1}$$

C_t ; Tüketim harcamaları

Y_t ; Cari emek geliri

Y_t^e ; Beklenen gelir

A_{t-1} ; Varlıklar

Sonuç olarak yaşam boyu gelir teorisi, tüketim harcamalarını cari gelirle değil, bireyin yaşam boyu elde etmeyi beklediği kaynaklarla ilişkilendirir. Tüketimden elde edeceği marjinal faydaları eşitleme gayreti, elde ettiği cari gelir, çalışma hayatı boyunca elde etmeyi umduğu emek gelirinin ve bu gelirden yaptığı tasarruflar sonucu elde ettiği varlıkların bugünkü değeri, bireyin tüketim harcamalarını yönlendirir. Toplam tüketimi etkileyen en önemli faktörlerden birisi nüfusun yaş dağılımıdır. Teoriye göre birey tüketim harcamalarını yaşam boyu elde etmeyi umduğu gelirine göre yapmakta, bu ise bireyin bulunduğu yaşı ve çalışma süresini önemli hale getirmektedir.

1.4. Sürekli Gelir Teorisi

Ömür boyu gelir hipotezi ile hemen hemen aynı dönemde ortaya atılan ve yine Keynesyen tüketim fonksiyonunda açıklanamayan uzun dönem sabit ortalama tüketim meylini açıklamaya çalışan bir diğer teori 'Sürekli Gelir Hipotezi'dir.

Sürekli gelir hipotezi, Şikago Üniversitesi'nden ekonomist Milton Friedman tarafından geliştirilmiş ve bu çalışması 1976 yılında aldığı Nobel Ödülü'nde ana katkı niteliğinde olmuştur.[76]

Sürekli gelir teorisi, cari tüketim harcamalarını gelirin uzun dönemli düzeyine bağlar. Teoriye göre tüketim harcamaları, cari gelirin değil, sürekli gelirin fonksiyonudur. Sürekli gelir, hem geçmişi hem de geleceği kapsayan uzun dönemde, geçmişte elde edilen ve gelecekte elde edilmesi beklenen geliri tanımlar.

Friedman sürekli gelirin tanımlamasını yaparken, bireylerin bir gün aşırı tüketip, diğer günler çok az tüketmektense, daha düzgün bir akışı tercih etmelerini ve örneğin gelirini haftalık olarak elde eden bir kişinin, bu geliri haftalığını aldığı gün harcamaktansa, bütün haftaya yayarak harcamasını örnek vererek açıklamaktadır.[77]

Yaşam boyu gelir hipotezi ile sürekli gelir hipotezinin ortak özelliği, her iki teoride de uzun vadeli gelirin, tüketimin temel belirleyicisi olarak kabul edilmesidir.[78]

Friedman da geliri, geçici ve sürekli gelir olarak bölümlendirmiş, bununla birlikte sürekli gelirin tanımını yaparken, ömür boyu gelir teorisinden farklı bir takım değişkenleri de tanımın içerisine dahil etmiştir. Friedman'a göre sürekli gelir, geçici dalgalanmaları içerisinde barındırmayan, bireyin geçmişte ve gelecekte istikrarlı bir şekilde elde ettiği ve elde etmeyi umduğu gelirdir.

Friedman 1957 yılında yayımladığı A Theory Of The Consumption Function (Tüketim Fonksiyonu Teorisi) adlı çalışmasında gelirin ölçümü ve tanımlanması ile

[76] Michael Burda, Charles Wyplosz, Macroeconomics A European Text, United States, New York, Oxford University Press, 2005, s.129
[77] Dornbusch, Fischer, Startz, s.377
[78] Richard T. Froyen, Macroeconomics Theories & Policies, USA, New Jersey, Prentice-Hall, 1996, s.336

ilgili kaygısını dile getirmiş[79], ölçülen gelirin basit şekilde tanımını yaparken, söz konusu bu gelire iki bileşeni dahil etmeyi önermiştir: sürekli unsur (y^p) ve geçici unsur olan (y^t)[80].

Ölçülen geliri basit bir eşitlikle şöyle ifade edebiliriz:

$$y = y^p + y^t$$

burada,

y^p ; sürekli geliri,

y^t ; geçici geliri ifade etmektedir.

Geçici gelir (y^t), pozitif veya negatif olabilir ve buna bağlı olarak, ölçülen gelir, sürekli geliri aşabilir ya da sürekli gelirden daha düşük olabilir[81].

Geçici gelir, sürekli gelirden farklı olarak düzenli olmayan, bireyin beklemediği bir geliri ifade eder. Pozitif olması, geçici kazanç, negatif olması, geçici kayıptır. Sürekli gelirden bağımsız olan geçici gelir, örneğin şans oyunundaki bir kazançla pozitif, kişinin ummadığı bir işsizlik yaşaması durumunda, negatif olacaktır.

Hanehalkının ölçülen gelirinde, kısa vadede, pozitif veya negatif unsur yer alır, ancak uzun vadede pozitif ya da negatif geçici gelir hanehalkı için sıfıra eşitlenecektir.[82]

Friedman geçici gelirin, sürekli gelirle ilgisiz olduğunu varsayar. Geçici gelir hanehalkının ummadığı faktörlerden sonuçlanır. Hanehalkının kötü ya da iyi şansına bağlı olarak pozitif ya da negatif olabilir.[83]

[79] Charles D. Delorme, Robert B. Ekelund, Macroeconomics, USA, Texas, Business Publication, 1983, s.229
[80] Milton Friedman, A Theory Of The Consumption Function, USA, Princeton, Princeton University Press, 1957, s.21
[81] Froyen, s.337
[82] Delorme, Ekelund, s.234
[83] Delorme, Ekelund, s.231

Sürekli gelir (y^p) ise, uzun vadeli bir gelir düzeyini tanımlar. Bu düzey, kişinin geçmişte elde ettiği gelir, bugünkü cari geliri ve gelecekte kazanmayı umduğu gelire göre belirlenecektir.

Sürekli gelir, bireyin bugünkü servet düzeyini ve gelecekteki elde edeceği geliri veri alarak, hayatının geri kalanında sürdürebileceği düzenli tüketim oranıdır.[84]

Birbiriyle ilişkisiz kabul edilen geçici gelir ve sürekli gelir arasındaki korelasyon katsayısı sıfır olacaktır. Basit bir eşitlikle ifade edersek;

$$\mathbf{P}Y_T Y_P = 0$$

Burada;

P ; Geçici gelir ve sürekli gelir arasındaki korelasyon katsayısıdır.

Fiedman'a göre, tüketim düzeyini belirleyen faktör, kişinin sürekli geliridir. Pozitif geçici gelirler tüketimi değil, tasarrufları arttırır. Geçici gelirin negatif olması durumunda ise tüketim tasarruflardan yapılan harcama sonucu sağlanacaktır.

Friedman tüm pozitif geçici gelirin tasarruf edileceğini varsayar.[85]

Gelirdeki geçici değişiklikler, büyük ölçüde tasarruflardaki geçici değişiklikleri etkiler. Oysa cari tüketim, sürekli gelire bağlıdır. Bu uzun dönemde umulan ortalama gelirdir ve toplam servet ile doğru orantılıdır. Franco Modigliani ve Richard Brumberg ile birlikte Milton Friedman, gelirde gözlenen geçici yükselişin, cari tüketimi yükseğe taşımadığına ve gelirde belli dönemlerde oluşan geçici düşüşün, tüketim düzeyinde aynı düşüşe sebep olmadığına dikkat çekmişlerdir.[86]

Diğer bir ifade ile geçici gelirin, tüketim davranışı üzerinde önemli bir etkisi yoktur.

---

[84] Dornbusch, Fisher, s.308
[85] Delorme, Ekelund, s.231
[86] Peter Birch Sorensen, Hans Jorgen Whitta-Jacobsen, Introducing Advanced Macroeconomics Growth and Business Cycles, England, The McGraw-Hill Companies, 2005, s.478-479

Bununla birlikte Friedman tüketimi de geçici ve sürekli tüketim olmak üzere iki kısımda inceler. Buna göre gözlenen toplam tüketim, geçici tüketim ve sürekli tüketim toplamından oluşur. Durumu bir eşitlikle ifade edersek:

$$C = C_T + C_P$$

C_T ; Geçici Tüketim

C_P ; Sürekli Tüketim

Hipoteze göre geçici tüketim, sürekli tüketimle etkileşim içinde değildir. Tüketimin geçici olan kısmı, tamamen geçici unsurların bir sonucudur. Sürekli tüketimle arasındaki korelasyon katsayısı sıfır olacaktır:

$$\mathbf{P}C_TC_P = 0$$

Sürekli unsurlardan bağımsız olan geçici tüketim ile sürekli gelir ile arasında da bir ilişki yoktur. O halde, geçici tüketim ve sürekli gelir arasındaki korelasyon katsayısı da sıfır olacaktır:

$$\mathbf{P}C_TY_P = 0$$

Sürekli gelir hipotezi geçici kabul ettiği bütün unsurlarla, sürekli kabul ettiği unsurlar arasında herhangi bir bağlantıyı reddeder. Geçici unsurlarla, sürekli unsurlar arasında ilişki katsayısının sıfır olması, pozitif olan geçici gelirin, tüketime değil, tasarruflara ayrılması, negatif geçici gelirin tüketimde benzer düşüşe sebep olmayıp, aynı tüketim düzeyini korumak için borçlanmaya ya da var olan tasarruflardan harcama yapılmasına neden olması gibi sebepler, geçici gelir ve sürekli gelir ayırımının doğru olarak yapılmasını zorunlu kılar. Bununla beraber, birey için bu ayırımı yapmak her zaman aynı kolaylıkta olmayabilir.

Söz konusu ayırım, sürekli gelirin matematiksel ifadesinde, gelir artışının, cari dönem ve geçmiş dönem farkı yazılarak belirlenir. Sürekli geliri basit şekilde tanımlamak için iki dönemi baz alabiliriz. Bu durumda cari yıl için hesaplanan sürekli geliri (Y^P), bu yılın ve önceki dönemin ağırlıklı ortalaması olarak ifade edebiliriz:

$$Y^P = jY + (1-j)Y_{-1}$$

$0<j<1$

Ancak sürekli gelir ifadesi genellikle iki dönemden daha uzun bir süreyi kapsamaktadır. Kişinin geliri ile ilgili geçmiş dönem deneyimi tanım içerisinde oldukça önemlidir. Sürekli geliri daha uzun bir dönem için ifade edersek :

$$Y^P = jY + j(1-j)Y_{-1} + j(1-j)^2Y_{-2} + j(1-j)^3Y_{-3} + ... + j(1-j)^nY_{-n}$$

(1-j) ifadesi, üssü büyüdükçe küçülecektir (bunun nedeni j katsayısının birden küçük olmasıdır) . Bu ise geçmişe gidildikçe, elde edilmiş olan gelirin, sürekli gelirin hesaplanmasında daha az önemli olmasının matematiksel ifadesidir.

Friedman, sürekli gelirin tanımını yaparken, ömür boyu gelir teorisinden farklı olarak yalnızca emek gelirini değil, bireyin kişisel servetinden elde ettiği geliri de sürekli gelir içerisine dahil etmiştir. Kişinin geliri, belki de sadece elinde bulunan servetin getirisidir. Bu durumda kişi, servetinden, sürekli bir gelir elde etmektedir. Aynı şekilde hem emek gelirine, hem de belirli bir miktar servete sahip olan birey, sürekli gelirine hem emek gelirini hem de elindeki servetin getirisini dahil edecektir. O halde, bireyin elindeki toplam servete, hem emek gelirinden hem de diğer kaynaklardan elde ettiği gelir dahildir. Sürekli gelir, söz konusu bu toplam servetin belli bir oranı olacaktır.

Sürekli gelir, hanehalkının servetini belirleyen tüm faktörlerin sonucudur. O halde hanehalkı serveti nasıl meydana gelir? Hanehalkının serveti iki parçadan oluşur: beşeri servet ve beşeri olmayan servet. Beşeri olmayan servet, hanehalkının sahip olduğu gerçek fiziksel ve finansal varlıklardır. Fiziksel varlıklar, gayrimenkul, otomobil ve diğer dayanıklı tüketim mallarından oluşur. Bono ve hisse senetleri de, finansal varlıklara örnek gösterilebilir. Beşeri servet ise kişisel beceri, eğitim öğretim ve belli bir meslekteki deneyimini ifade eder.[87]

Bu durumda sürekli geliri, toplam servetin belirli bir oranına bağlı olarak yazabiliriz. Kişinin hesapladığı sürekli gelir, toplam servetinin bugünkü değeridir.

[87] Delorme, Ekelund, s.230-231

Servet, gelecekte beklenen tüm gelir akışının, bugünkü değeridir.[88]Bugünkü değerin hesaplanmasında kullanılacak oran ise reel faiz oranıdır.

Bu bilgiler ışığında sürekli gelir için aşağıdaki eşitliği yazabiliriz:

$Y^P = Wr$

W : Servet

r : reel faiz oranı

Servet stok bir değişken, sürekli gelir ise akım değişkendir. Friedman, beşeri sermaye dışındaki serveti oluşturan tüm stok değişkenlerin elde kalabileceğini ve kişinin mirasçılarına bırakılabileceğini varsayar.[89]

1.4.1 Fayda Fonksiyonu

Tüm modern tüketim teorilerinde olduğu gibi, sürekli gelir teorisinde de tüketim, tüketicinin tüketimden elde ettiği faydanın maksimum olması kuralına dayanır.

Sürekli gelir kuramında yer alan fayda fonksiyonu, belli ekonomik birimlerin, kısıtlı mevcut kaynaklarla, tanımlı tüketim çizgisi üzerinde, fayda maksimizasyonuna dayanır.[90]

Teoride yer alan fayda fonksiyonu için aşağıdaki eşitliği yazabiliriz:

$\text{Max } U(c_t, c_{t+1}, \dots) = U_t$

$(c_{t+i=0,1..})$

[88] Delorme, Ekelund, s.231
[89] Delorme, Ekelund, s.231
[90] Fabio-Cesare Bagliano, Giuseppe Bertola, 'Models for Dynamic Macroeconomics', USA, Oxford Univercity Press, 2004, s.1

1.4.2 Tüketim Fonksiyonu

Sürekli gelir tanımlamasına emek gelirini, serveti ve geliri oluşturan tüm unsurları dahil eden Milton Friedman, tüketim fonksiyonunu aşağıdaki eşitlikle ifade etmiştir[91]:

$c_p = k(i, w, u)y_p$

k ; gelirin harcama oranı,

i ; faiz oranı,

w ; beşeri olmayan servetin gelire oranı,

u ; gelir beklentilerini etkileyen tüm nesnel faktörleri tanımlamaktadır.

$C = cY^P$

eşitliğiyle ifade edilen toplam tüketim fonksiyonunda yer alan marjinal tüketim eğilimi (c), uzun dönem ve kısa dönem için farklılık arz eder. Bu ise Keynesyen tüketim fonksiyonuyla açıklanamayan kısa dönem ve uzun dönem marjinal ve ortalama tüketim eğilimi farklılıklarına açıklık getirmektedir.

Friedman'ın teorisindeki geçici ve sürekli gelir, geçici ve sürekli tüketim, geçici gelir ve tüketim ilişkileri varsayımları, yatay kesit verileri çalışmalarında elde edilen MPC<APC sonucunu açıklamaktadır.[92]

Tüketim fonksiyonunu, sürekli gelir tanımının detayını içerecek biçimde yeniden yazacak olursak:

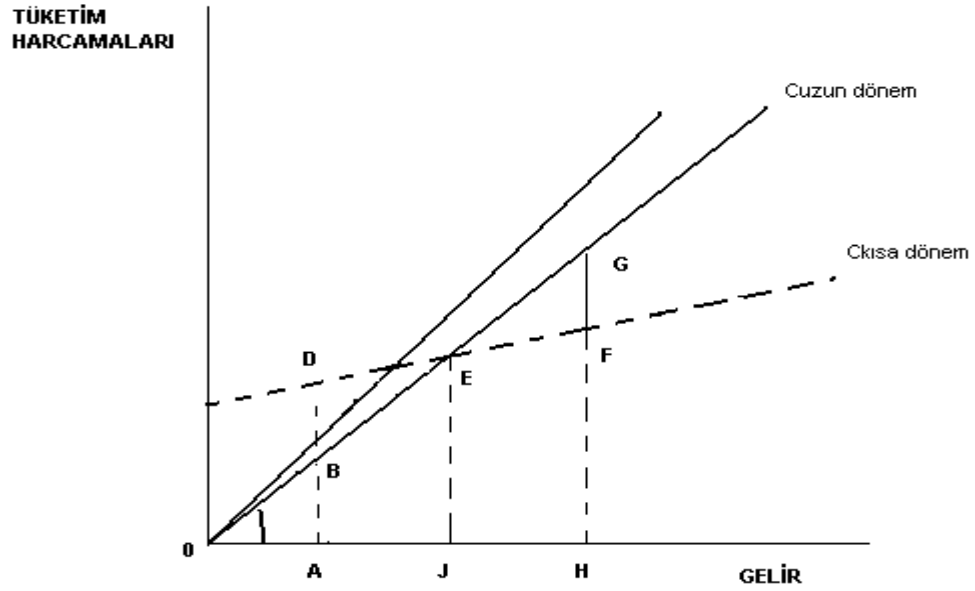
$C = cjY + c(1-j)Y_{-1}$

eşitliği elde edilecek ve bu eşitlik bize kısa dönem marjinal tüketim eğiliminin uzun dönem marjinal tüketim eğiliminden daha küçük olduğu sonucunu verecektir. Cari

[91] Friedman, s.222
[92] Branson, s.260

gelirin marjinal tüketim eğilimi cj kadardır ve bu da uzun dönem marjinal tüketim eğilimi olan c'den küçüktür. Böylece sürekli gelir hipotezi, uzun dönem ile kısa dönem tüketim eğilimi arasında farklılığı belirtir.[93]

Bu durumu şekil yardımıyla açıklamaya çalışalım:

Şekil 6: PIH Kısa Dönem ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonu
Kaynak: William J. Boyes, 'Macroeconomic The Dynamics of Theory And Policy', Ohio, Joel Gordon, 1982, s.284

Kısa dönem ve uzun dönem tüketim fonksiyonlarının kesiştiği noktada (E), cari gelir ve sürekli gelir birbirine eşittir.

E noktasının solunda cari gelir, sürekli gelirin altındadır. Bu noktanın sağı ise cari gelirin, sürekli geliri geçtiği alandır. Tüm tüketim, insanların sürekli gelirine (0J) bağlıdır. Orijinden geçen uzun dönem tüketim fonksiyonu üzerinde ortalama tüketim

[93] Dornbusch, Fisher, s.311

eğilimi, marjinal tüketim eğilimine eşittir (APC=MPC). Cari tüketim ve cari gelir arasındaki ilişki, kısa dönem tüketim fonksiyonuyla gösterilmiştir. Gelir artışı H noktasına kayarsa bu durumda sürekli gelir içinde artış olacak ve tüketim fonksiyonu yukarı doğru hareket edecektir.

1.5. Yaşam Boyu - Sürekli Gelir Teorisi

Tüketim fonksiyonu ile ilgili olarak yapılan ampirik çalışmalar, genel olarak tüketimin daha düzgün bir rota üzerinde olduğunu, gelirdeki ani düşüş ve yükselişlere aynı duyarlılıkla cevap vermediğini göstermektedir. Bu durum tüketim harcamalarını daha uzun vadeli bir gelir öngörüsüne bağlayan sürekli gelir teorisini ve yine aynı şekilde yaşam boyu gelirin ve biriken tasarrufların önemini vurgulayan ömür boyu gelir teorisini desteklemektedir.

Friedman ve Muth ile Modigliani, Brumberg ve Ando'dan bu yana tüketim fonksiyonu teorik bir temele ve alışılmadık düzeyde ampirik başarıya sahiptir.[94]

Söz konusu iki teori arasındaki benzerlikler iki teorinin birleştirilerek Yaşam Boyu-Sürekli Gelir Teorisi olarak adlandırılmasına sebep olmuştur.

1.5.1 Fayda Fonksiyonu

LC-PIH, tüketimden yaşam boyu elde edilecek faydaların, eşit olması varsayımına dayanmaktadır. Yaşam boyu fayda ise, tüketimden elde edilecek marjinal faydaların toplamından meydana gelecektir:

$$u(C_t) = u(C_{t+1})$$

$$U = u(C_t) + u(C_{t+1}) + ...+ u(C_{T-1}) + u(C_T)$$

Birey, fayda maksimizasyonunu bütçe kısıtı altında sağlar. Kişinin bütçe kısıtı, faiz oranlarının sıfır olduğu varsayımıyla[95]

[94] Robert E.Lucas, 'Econometric Policy Evaluation: A Critique' , Rochester Conference Series on Public Policy, 1976, vol.1 s.26

$\Sigma(C_t) \leq A_0 + \Sigma(Y_t)$ eşitliğiyle ifade edilebilecektir.

1.5.2 Rasyonel Beklentiler Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezi

Robert E. Hall 1978 yılında yayımladığı çalışmasında (Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence), sürekli gelir hipotezini, rasyonel beklentiler çerçevesinde ele almış, oluşturduğu modelle teorinin ekonometrik yaklaşımla test edilmesini sağlamıştır. (Rasyonel Beklentiler-Yaşam Boyu-Sürekli Gelir Hipotezi)

Hall'a göre, tüketimden elde edilecek marjinal faydayı maksimumda tutmaya çalışmak, faydanın beklenen değerini maksimumda tutmaya çalışmak demektir.[96]

Birey için gelecekteki marjinal fayda belirsizdir. Bu durum tüketicinin marjinal faydayı en iyi tahminle yani bugünün marjinal faydasını yarının marjinal faydasının beklenen değerine eşitlenmesi ile mümkündür.[97]

Bu durumda t döneminin marjinal faydası t+1 döneminin marjinal faydasının beklenen değerine eşit olacaktır:

$$u'(C_t) = Eu'(C_{t+1})$$

Hall, belirsizlik altında, tüketimin geleneksel modeli üzerinde çalışmış ve marjinal faydanın beklenen değeri, toplam tüketim ve buna bağlı olarak beşeri sermaye dışındaki varlıkları aşağıdaki eşitlikle ifade etmiştir[98]:

---

[95] Romer, s.310
[96] Robert E.Hall, 'Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence', USA, Journal of Political Economy, 1978, vol.86, no.6, s.974
[97] Dornbusch, Fischer, Startz, s.379
[98] Hall, s.974

$$\max E_t = \sum_{\tau=0}^{T-t} (1+\delta)^{-\tau} u(c_{t+\tau})$$

$$\downarrow$$

$$\sum_{\tau=0}^{T-t} (1+r)^{\tau} (c_{t+\tau} - w_{t+\tau}) = A_t$$

E_t ; t zamanda, tam bilgi koşuluyla beklentinin matematiksel ifadesi,

δ ; Bireysel zaman tercih oranı (sabır katsayısı)

r ; Reel faiz oranı, ($r \geq$), zaman içinde sabit,

T ; Ekonomik ömür,

$u()$; Herhangi bir periyottaki marjinal fayda,

c_t ; Tüketim,

w_t ; Kazanç,

A_t ; Beşeri sermaye dışındaki varlıklar

Kazancı ifade eden w_t, belirsizliğin kaynağıdır. Tüketici, var olan bilgileri kullanarak, t periyottaki tüketim tercihini, hayat boyu beklenen fayda maksimizasyonuna göre yapacaktır.

Genel insan davranışı, bugünün tüketimini, yarının tüketimine tercih etmektedir. Dolayısı ile zaman tercih oranının (δ) yüksekliği, tüketimi daha erken harekete geçirir. Bu etkiyi önlemek için ertelenmiş harcamalara faiz oranının ilave

edilmesi gerekir. Eğer kişi sabırlıysa bu durumda gelecekteki tüketim oranını arttırma olanağına sahip olacaktır. [99]

Hall çalışmasında, tercih oranı ve reel faiz oranlarını açıklayarak beklenen marjinal faydayı aşağıdaki eşitlikte ifade etmiştir:

$$E_t\, u'(c_{t+1}) = \left[(1+\delta)/(1+r)\right] u'(c_t)$$

Hall'a göre, bu eşitlikten birkaç sonuç çıkarılabilir[100]:

* t zamanda, beklenen marjinal faydayı etkileyecek, C_{t+1} tüketiminin tahminine yardım edecek, C_t tüketiminin dışında hiçbir veri yoktur. Özellikle, t ya da daha önceki periyotlarda elde edilmiş gelir veya servetin bilgisi, C_t veri iken gereksiz (önemsiz) olacaktır.

* marjinal fayda

$$u'(c_{t+1}) = \gamma u'(c_t) + \varepsilon_{t+1}$$

regresyon kalıbına uymaktadır.

$\gamma = (1+\delta)/(1+r)$

ε = sürpriz (raslantısal hata-regresyon artığı)

* fonksiyon kuadratik ise:

$u(c_t) = -1/2(\hat{c} - c_t)^2$ olacaktır.

$\hat{c}$; tüketimin maksimum düzeyidir. Bu durum tüketimin esas regresyon kalıbına uymaktadır:

$$c_{t+1} = \beta_0 + \gamma c_t - \varepsilon_{t+1}$$

[99] Dornbusch, Fischer, Startz, s.379
[100] Hall, s.974-975

$\beta_0 = \hat{c}\,(r-\delta)/(1+r)$

* faiz oranı, sabır katsayısına yaklaşıkça marjinal faydanın dönemler arası değişimi düşük düzeyde olacaktır.

Hall'un yazdığı bu eşitlik bize yarınki marjinal faydanın en iyi tahmininin, bugünkü marjinal fayda olduğunu söyler.[101]

Rassal Yürüyüş Modeli olarak adlandırılan bu modelde Hall, bugünün tüketimine tahmin edilemez nitelikteki sürpriz unsurunu eklemiş ve gelecekteki tüketime, bu ilaveyle ulaşılabileceği sonucuna varmıştır.

Hall gelecek tüketimin, yalnızca bugünkü tüketim fonksiyonu ile yazılabileceğini kavramlaştırmıştır.[102]

$C_{(t+1)} = C_t + \varepsilon$

Bu denklem yaşam boyu-sürekli gelir teorisinin Hall'a ait ünlü sonucunu anlatır: Tüketim rassal yürüyüş izler. Sonuç olarak, eğer tüketimde değişim bekleniyorsa, sözgelimi tüketimin yükselmesi bekleniyorsa, bu durumda cari tüketimin marjinal faydası, gelecekteki tüketimin marjinal faydasından daha yüksek olacaktır. Böylece birey, cari tüketimini yükseltecek ve tüketimini değişiklik beklemediği noktaya doğru ayarlayacaktır.[103]

Sürekli gelir teorisiyle birlikte geliştirilen rassal yürüyüş modeli, bir çok ampirik çalışmayla test edilmiştir. Modelin tüketim davranışını açıklamada çok büyük katkısı olsa da, deneysel çalışma sonuçları, modelin, tüketim davranışının tamamını açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Yapılan araştırmalar, tüketim davranışının zaman zaman gelirdeki değişime duyarlılık gösterdiğini, zaman zaman ise bu değişime kayıtsız kaldığını göstermektedir.

---

[101] John Y. Campbell and N. Gregory Mankiw, 'Consumption, Income, and Interest Rates: Reinterpreting the Time Series Evidence, National Bureau of Economic Research, 1989, vol.4, http://www.nber.org/chapters/c10965.pdf (11/02/2011), s.187

[102] Cheng K.Wu, New Result in Theory of Consumption: Changes in Savings and Income Growth, 1994, http://ideas.repec.org/p/wpa/9706007.html (11/02/2011)

[103] Romer, s.317

Hem gelirdeki öngörülebilir değişmelere kuvvetli tepkiyi anlatan aşırı duyarlılık, gelirdeki sürpriz değişikliklere çok az tepki anlamına gelen aşırı düzgünlük, tüketim davranışında yer almaktadır.[104]

Majore Flavin, 1981 yılında yapmış olduğu ampirik çalışma sonucunda, tüketimin cari gelirdeki değişmelere aşırı duyarlı olduğunu görmüş, testler, sürekli gelir hipotezine karşı güçlü kanıtlar ortaya koymuştur.[105]

Tüketim davranışının gelire gösterdiği bu tepkilerin altında yatan sebeplerden birisi likidite kısıtıdır. Likidite kısıtı, kişinin borçlanma olanağı bulamadığı durumda söz konusudur. Birey, gelecekte daha yüksek bir gelir düzeyi beklentisi olmasına rağmen, bugünkü tüketimini yükseltmek için borçlanamaz. Dolayısı ile kişinin sürekli gelirine göre tüketimini ayarlaması mümkün olamaz.

Likidite kısıtı, kişinin cari gelirinin, sürekli gelirinden daha düşük olduğu halde, tüketimini daha üst bir çizgiye taşımak için, yaşam boyu sürekli gelir hipotezinin varsaydığı gibi borçlanamadığı durumu anlatır.[106] Gelir artışı beklediği halde, borçlanamadığı için tüketimini arttıramayan birey, geliri arttığı dönemde tüketimini arttıracak, bu durumda tüketim cari gelire tepki göstermiş olacaktır.[107] Borçlanamayan hanehalkı, ancak cari gelirini harcayabilir. Bu durumda tüketim sürekli gelirle değil, cari gelirle yakından ilişkilidir.[108]

Ekonomilerde sıklıkla likidite kısıtı yaşanmaktadır. Bu durum tüketicinin cari gelirine göre tüketimini ayarlamasına, sürekli gelirini akılcı bir biçimde öngörse bile, bu öngörüye uygun davranamamasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte, akılcı öngörüye sahip olamayan bireylerin de, ekonomi içerisinde yer aldığını düşünürsek, cari gelirin tüketim üzerindeki etkisi, daha önemli hale gelecektir. Bazen de aşırı tedbir davranışı da cari geliri sürekli gelirden daha etkili hale getirebilmektedir. Böyle bir

[104] Dornbusch, Fischer, Startz, s.380
[105] Majore Flavin, 'The Adjustment of Consumption to Changing Expectations About Future Income', The Journal of Political Economy, 1981, Vol.89, No.5, http://www.jstore.org/stable/1830816 (01/03/2011) s.1006
[106] Dornbusch, Fischer, Startz, s.381
[107] Dornbusch, Fischer, s.314
[108] Parasız, s.103

durum, bireyin yine sürekli gelirindeki artışı öngörse bile, gelir artışı kendisine ulaşmadan tüketimini ayarlamamasıdır.

Yukarıda bahsedilen bu durumlar, tüketimi, cari gelir düzeyine bağlayan Keynesyen tüketim fonksiyonunun da, tüketim davranışını açıklamada önemli bir yeri olduğunu vurgular.

Campbell ve Mankiw1989 yılında Amerikan datalarıyla tüketimin cari gelire olan bağımlılığını test etmişler ve yine aynı çalışmada Rasyonel Beklentiler-Yaşam Boyu-Sürekli Gelir Hipotezi ile Keynesyen tüketim fonksiyonunu birleştirmişler ve yeni bir tüketim fonksiyonu elde etmişlerdir. Buna göre:[109]

Öncelikli olarak Hall modelindeki

$E_tU'(C_{t+1}) = [(1+ \delta)/(1+r)]U'(C_t)$ eşitliğinde marjinal faydayı doğrusal ve sabır katsayısıyla, faiz oranlarını eşit ($\delta = r$) varsaymışlardır. Buradan hareketle rassal yürüyüş sonucunu elde etmişlerdir:

$$E_tC_{t+1} = C_t$$

Bu eşitlik bize, yarınki tüketimin, en iyi tahmininin, bugünkü tüketim olduğunu anlatmaktadır.

Yukarıdaki eşitlikten hareketle:

$$\Delta C_t = \varepsilon_t$$

eşitliği elde edilecektir. Hata terimi olan ε_t, sürekli gelir teorisindeki yeniliktir. Sürekli gelir hipotezinin bu formülüne göre tüketimdeki değişim tahmin edilemez niteliktedir.

Bu durumda tüketimin cari gelire bağımlılığını (Keynesyen model); λ ile ifade eder ve test sonucunda bu rakam bulunursa, sürekli gelire göre tüketim davranışı $1- \lambda$ olacaktır. Bu iki gurbun varlığında toplam gelir;

[109] Campbell, Mankiw, s.187-188

$Y_t = Y_{1t} + Y_{2t}$

Y_{1t} ; birinci grubun geliri,

Y_{2t} ; ikinci grubun geliridir.

Birinci grup (Y_{1t}), toplam gelirden λY_t kadar pay alacak, ikinci grubun (Y_{2t}) payı ise $(1-\lambda)Y_t$ kadar olacaktır.

Birinci grubun tüketimdeki değişimi (keynesyen fonksiyondan ötürü);

$\Delta C_{1t} = \Delta Y_{1t} = \lambda \Delta Y_t$ olacaktır.

İkinci grubun tüketimdeki değişimi (sürekli gelir teorisinden ötürü);

$\Delta C_{2t} = (1-\lambda)\ \varepsilon_t$ olacaktır.

Buna göre tüketimde meydana gelen toplam değişim;

$\Delta C_t = \Delta C_{1t} + \Delta C_{2t} = \lambda \Delta Y_t + (1-\lambda)\ \varepsilon_t$ olacaktır.

Bu denklemden hareketle, 1953-1986 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri verileriyle yaptıkları test sonucuna göre, tüketimdeki değişim için 0,523 rakamını bulan Campbell ve Mankiw, tüketimdeki değişimin yarısından fazlasının cari gelirle, kalan kısmının sürekli gelirle açıklandığı sonucuna ulaşmışlardır.[110]

2. TÜRKİYE'DE TALEP YÖNÜYLE GSYH GELİŞİMİ

Türkiye ekonomisi, özellikle 1980 yılından itibaren, dünya genelinde hız kazanan liberalleşme hareketine dahil olmuş ve bu yılın başında, ithal ikameci model yerine, dışa açık büyüme modelini benimsemiştir. Bu modelin benimsenmesiyle birlikte, ekonomik faaliyetlerin serbest piyasa mekanizmasına bırakılması, devletin piyasalara müdahalesinin azaltılması ve dış talebin arttırılarak, ihracat hacminde gelişme sağlanması hedeflenmiştir.

[110] Campbell, Mankiw, s.192

Diğer yandan, 1959 yılında, Türkiye'nin başvurusu ile başlayan, ancak 1982 yılında, Avrupa Birliği'nin (AB) ilişkileri dondurma kararı ile kesintiye uğrayan AB entegrasyon süreci, 1987 yılında, Türkiye'nin adaylığa yeniden müracaatı ile hız kazanmış ve Türkiye 1999 yılında adaylık statüsünü almıştır. Entegrasyon sürecinde, Birliğe katılmak isteyen ülkelerin, belirli kriterleri yerine getirmesi beklenmekte, Kopenhag Kriterleri ve Maastricht Yakınlaşma Kriterleri olarak adlandırılan bu kriterler kapsamında, aday ülkelerde, işleyen piyasa ekonomisi, piyasa güçleri ve rekabet baskısıyla başa çıkabilme kapasitesinin varlığı istenmektedir. Yine üye ülkelerin, fiyat istikrarı, döviz kuru, devletin mali durumu ve faiz kriterlerini yerine getirmesi gerekmektedir.

AB, istediği kriterlerle, tüm üye ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu aday ülkelerin disiplinli para ve maliye politikası uygulayan ve uzun vadeli fiyat istikrarı sağlamış olan Almanya'nın standartlarını sağlamasını amaçlamıştır.[111]

Ancak Türkiye, adaylık başvurusunun kabul edildiği 1999 yılı da dahil olmak üzere, 2006 yılına kadar, istikrarlı, tüm kurum ve kanuni alt yapısıyla işleyen bir piyasa ekonomisini sağlayamamış, yüksek kamu açıkları, istikrarsız sermaye hareketleri, yüksek faiz ve yüksek enflasyon gibi makroekonomik dengesizlik yaratan problemlerle, mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye ekonomisinin, en önemli yapısal sorun alanlarından biri olan kamu maliyesi alanında, vergi ve harcama reformlarının yapılamaması, 1990'lı yılların başından başlayarak, kamu açıklarının yükselmesine ve makroekonomik dengelerin bozulmasına sebep olmuştur. Firma ve bireyleri, kısa vadeli karar almaya yönlendirerek, kaynak ve gelir dağılımının bozulmasına sebep olan makroekonomik istikrarsızlık ortamı, ekonominin üretken kapasitesinin gelişimini engellemiştir. Türkiye ekonomisi, kısa vadeli sermaye hareketlerinin belirleyiciliğinde oluşan reel faiz ve düşük kur döngüsüne girmiş, 1990-2006 dönemi, iktisadi faaliyetler hacminin, önemli ölçüde

[111] Belgin Akçay, Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye, Maliye Dergisi, Ankara, 2008, Sayı 155, s.14

dalgalanmalar gösterdiği ve hızlı büyüme dönemlerinin finansal ve reel sektörde ortaya çıkan krizler nedeniyle kesintiye uğradığı bir dönem olmuştur. [112]

Türkiye, bahsi geçen süreçte Uluslararası Para Fonu (IMF) ile çalışmış ve uyguladığı para ve maliye politikalarına, IMF'in yapısal uyum programları temel oluşturmuştur.

1998 yılından başlayarak 2008 yılına kadar geçen süreçte IMF ile 19 adet Stand-By anlaşması imzalanmış, bu anlaşmalardan ancak 10 tanesi başarıyla tamamlanmıştır. 2000-2001 yıllarında yaşadığı kriz dönemlerine kadar IMF ile birlikte odaklandığı kur çapasına dayalı enflasyonu düşürme programlarına son verilmiş ve bu dönemden sonra IMF ile iki aşamada açıklanan yeni bir istikrar programı uygulamaya konmuştur. Bu programın genel amacı güven bunalımını, istikrarsızlığı ve kamu borçlarına yol açan borç dinamiğini ortadan kaldırmak, kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik alt yapıyı oluşturmaktır.[113]

Çalışma dönemimiz olan ve 1998-2012 yıllarını kapsayan 15 yıllık süreçte Türkiye ekonomisi, hem büyümenin hem de ulusal ve uluslararası ekonomik krizler nedeniyle daralmanın yaşandığı bir dönem olmuştur. Türkiye 2000-2001 dönemi ulusal krizleri yanı sıra, 2009 yılında yaşanan uluslararası krizden etkilenmiş ve Ülke dışında finansal piyasalarda başlayan ve reel sektörlere yansıyan bu kriz, pek çok ülke gibi Türkiye ekonomisinde de olumsuz etki yaratmıştır.

Her ne kadar Türkiye ekonomisi, bahsi geçen dönemde, dalgalanmalar yaşadıysa da Ülke GSYH'sı, aşağıdaki tablo ve grafikte açıkça görülebileceği gibi 2000-2001 yıllarındaki ulusal krizler neticesinde 2001 yılında yaşanan %5,7 oranındaki küçülme haricinde, 2009 yılına gelinceye dek büyüme kaydetmiştir. 2009 yılında ise sözü geçen uluslararası kriz GSYH'da %4,8'lik küçülmeye sebep olmuştur.

---

[112] Rahmi Aşkın Türeli, Türkiye Ekonomisinin Makroekonomik Dengelerinin Analizi (1990-2006), 2. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir, 2008, s.2 http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/tureli.pdf (04 Aralık 2012)

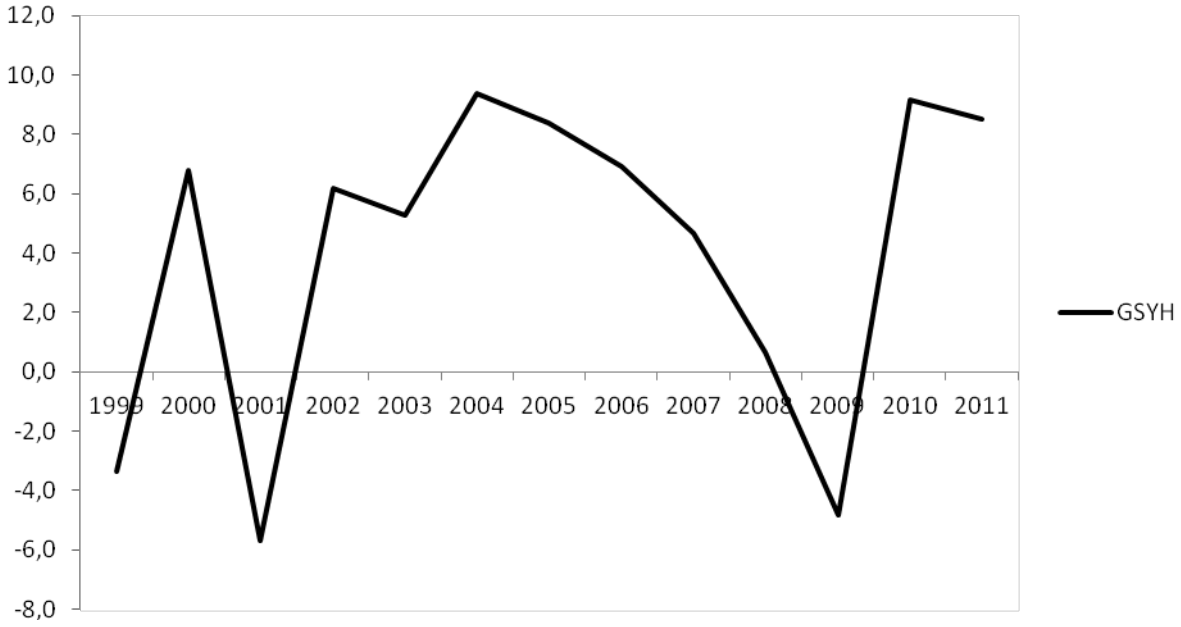
[113] Salih Barışık, Rüştü Yayar, Türkiye'de Finansal Liberalizasyon Sürecinde Ekonomi Politikalarının Milli Gelire Yansıması: Arz Yönlü mü, Talep Yönlü mü?, Maliye Dergisi, Haziran 2012, Sayı 162, S.3

Tablo 1

Harcamalar Yöntemiyle GSYH Gelişme Hızları (1998 Fiyatlarıyla)

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
3,4	6,8	-5,7	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,5

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Harcamalar Yöntemiyle GSYH Gelişim Hızları (1998 Yılı Fiyatlarıyla)

GSYH'yı oluşturan harcama kalemlerine baktığımızda ise Türkiye GSYH'sının en önemli bileşeninin, tüketim harcamaları olduğunu görmekteyiz. Tablo 2'de yer alan GSYH harcama kalemleri içerisinde, en önemli payı, özel tüketim harcamaları oluşturmaktadır. 1998 yılında %66,5 olan özel tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı, tüm dönem boyunca ortalama %69 dolaylarında gerçekleşmiş ve incelenen dönemde, oransal olarak büyük bir değişim göstermemiştir.

Tablo 2

Harcamalara Göre GSYH Dağılımı (1998 Yılı Fiyatlarıyla)

YILLAR	GSYH	ÖZEL TÜKETİM	KAMU TÜKETİMİ	NET SABİT SERMAYE YATIRIMLARI	NET İHRACAT
1998	100	66,5	10,3	22,10	1,2
1999	100	68,8	11	20,5	-0,4
2000	100	68,3	10,9	22,3	-1,5
2001	100	67,6	11,5	15,6	5,3
2002	100	66,7	11,4	18,9	2,9
2003	100	69,8	10,6	19,9	-0,3
2004	100	70,8	10,2	21,4	-2,5
2005	100	70,5	9,7	23,4	-3,5
2006	100	69	9,8	24,8	-3,6
2007	100	69,5	10	25	-4,6
2008	100	68,9	10,1	23,7	-2,7
2009	100	70,7	11,4	17,7	0,1
2010	100	69,2	10,7	24	-3,9
2011	100	68,6	10,3	26,1	-5

Kaynak: www.tuik.gov.tr

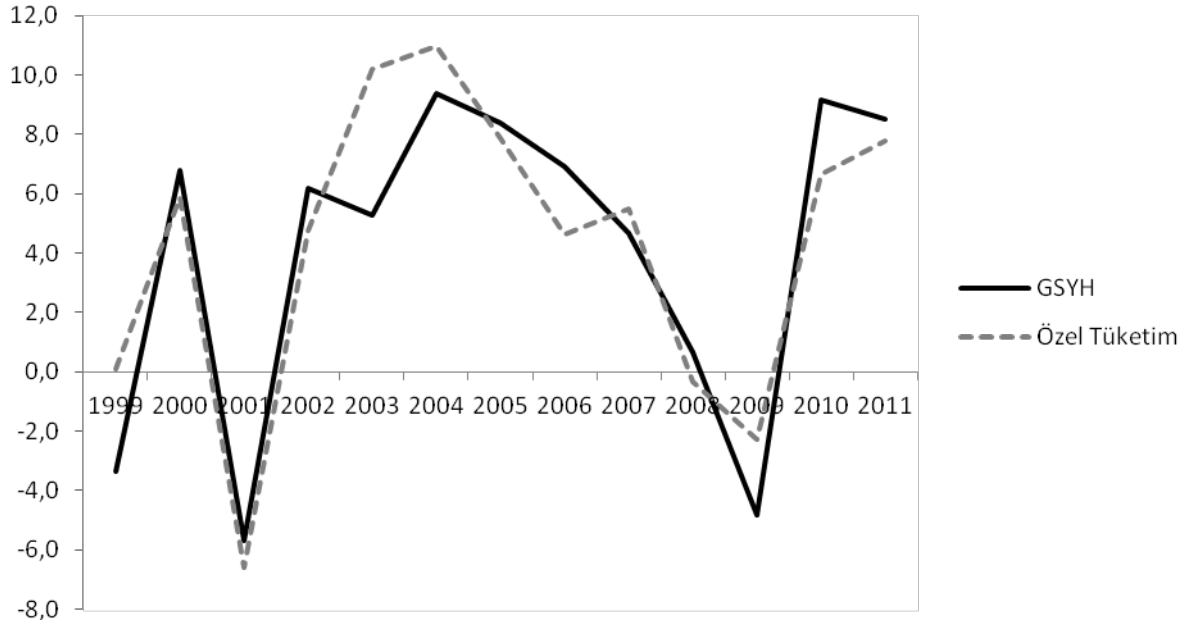
Bununla beraber, büyüme dönemlerinde tüketim harcamalarında da artış görülmekte, ülke toplam hasılasıyla, tüketim harcamaları arasında gelişim yönünden paralellik bulunmaktadır.

Tablo 3

Harcamalar Yöntemiyle Özel Tüketim Harcamaları Gelişme Hızları (1998 Fiyatlarıyla)

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
0,1	5,9	-6,6	4,7	10,2	11	7,9	4,6	5,5	-0,3	-2,3	6,7	7,8

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Harcamalar Yöntemiyle GSYH ve Özel Tüketim Harcamaları Gelişim Hızı (1998 Yılı Fiyatlarıyla)

Tüketim harcamalarının gelişim hızı, GSYH gelişim hızı ile uyumlu olmakla beraber, özel tüketim harcamalarının ne kadarının harcanabilir gelir düzeyiyle açıklandığı konusu, farklı çalışmalara konu olmuş ve bu çalışmalar sonucunda elde edilen veriler, harcamaların alt kalemlerinin detaylı olarak incelendiğinde, harcanabilir gelir ile tüketim harcamaları arasındaki gelişim hızı uyumunun aynı düzeyde olmadığı sonucunu vermiştir.

Yapılan çalışmalar, tüketim harcamalarının, dayanıksız ve yarı dayanıklı malları kapsayan bölümünün, genel olarak gelirden bağımsız hareket etmekte olduğunu ve daralma dönemlerinde de hemen hemen aynı düzeyi koruduğunu göstermektedir. Gıda tüketimi gibi zorunlu tüketim harcamaları, gelirdeki değişmelerden bağımsız olarak hareket etmekte, gelirdeki düşüş ve yükselişlerden çok fazla etkilenmemektedir.

Oğuz Aşırım, 1996 yılında, 1987-1994 dönemi için Hall modelini test etmiş, dönem tüketimini etkileyen tüketim harcamaları gecikmelerinin, istatiksel anlamlılığını araştırmış ve modele GSMH ve Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) değişkenlerini de açıklayıcı unsur olarak dahil etmiştir. Oğuz Aşırım bu çalışmasında, 1987-1994 dönemi için Hall modelini destekleyen sonuca ulaşmıştır. [114]

Ebru Çağlayan, 2002 yılında, 1987-2000 yıllarını kapsayan dönemler için Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezini test etmiş ve çalışmasına konu olan modellerde, bugünün tüketimi ile geçmiş dönem tüketimi arasında doğrusal ilişki bulmuştur. Reel faiz getirisi ile tüketimdeki değişim arasında basit regresyon modeli ile yaptığı tahmin çalışmasında ise modelde kullandığı faiz parametresi ile tüketimdeki değişim arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.[115]

Evren Ceritoğlu, 2003 yılında yayınladığı Tüketim, Gelir ve Likidite Kısıtı: Türkiye Örneği isimli tezinde, Hall tarafından elde edilen tüketim fonksiyonunun tahmin çalışmasında, temel aldığı yılları iki ayrı dönem halinde incelemiş ve 1987-1995 alt dönemi için hane halklarının, tüketim harcamalarını, cari gelirle belirlediklerini gözlemlemiştir. Öte yandan, 1987-2002 yıllarını incelediğinde, tüketim harcamaları ile cari gelir ilişkisinin önemli ölçüde zayıfladığını bu dönemdeki özel tüketim harcamaları davranışının Sürekli Gelir Teorisi'nin ilkeleriyle uyumlu olduğu sonucuna varmıştır.[116]

Mehmet Demiral, 2005 yılında yayınladığı ve 1980-2005 dönemini kapsayan Türkiye Ekonomisi için Tüketim Fonksiyonu isimli çalışmasında dayanıksız ve yarı

[114] Oğuz Aşırım, Alternative Theories of Consumption and an Aplication to the Turkish Economy, Central Bank of the Republic of Turkey, Discussion Paper No:9604, 1996, s.28-31 http://econpapers.repec.org/paper/tcbdpaper/9604.htm
[115] Ebru Çağlayan, Yarıparametrik Regresyon Modelleri ile Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezinin Türkiye Uygulaması, Doktora Tezi, 2002, s.141-153
[116] Evren Ceritoğlu, Consumption, Income and Liquidity Constraints: The Case of Turkish Economy, Yüksek Lisans Tezi, September 2003, s.43-51

dayanıklı malların tüketim harcamalarındaki değişimin ancak %34'lük kısmının gelirdeki değişimle açıklandığı sonucuna varmıştır. Demiral, bu mallara ait tüketim harcamalarının bu kadar düşük bir oranının gelirdeki değişimle bağlı olmasını, bu malların genel olarak gıda ve giyim eşyası gibi insan yaşamı için vazgeçilmez olması ile açıklanabildiği görüşündedir ve bireyler gelirdeki olumsuz değişiklikler karşısında bu harcamalarını ya tasarruflarını kullanarak ya da borçlanma yolu ile karşılamaktadırlar. Demiral, bireylerin var olan servet gelirinin de bu harcamaların kaynağı olarak gösterilebileceğini savunmaktadır.[117]

Yine Türkiye'de tüketim gelir ilişkisini araştıran, Yrd. Doç. Dr. Uğur Sivri ve Öğr. Gör. Hakan Eryüzlü, Rasyonel Beklentiler- Sürekli Gelir Hipotezini 1987-2006 dönemi için test etmişler ve teorinin öngördüğü bugünün tüketiminin bir önceki dönem tüketimi tarafından belirlenen formunu reddeden sonuca ulaşmışlardır. Çalışmalarında temel aldıkları dönemde, gıda-içki, dayanıksız ve yarı dayanıklı mallar ve hizmet harcamaları için yapılan test sonucuyla, bu mallara ilişkin tüketimin çok yüksek bir oranda otonom tüketim olduğu görüşünü savunmaktadırlar.[118]

3. SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ'NİN TÜRKİYE UYGULAMASI

3.1. Veri Seti

Veriler, 1998 yılından başlamakta ve 2012 yılının 2. yarısı da dahil olmak üzere toplam 15 yılı kapsamaktadır. Her bir yıl, üçer aylık dönemlere bölünmüş ve 58 dönem elde edilmiştir.

Çalışmada kullanılan tüm veriler, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) internet sayfasından elde edilmiştir.

Kişi başı harcanabilir gelir ve kişi başı tüketim harcamaları, 1998 yılı sabit fiyatlarıyla hesaplanmış ve GSYH tutarı ile tüketim harcamalarının, nüfusa bölünmesi

[117] Mehmet Demiral, Türkiye Ekonomisi için Tüketim Fonksiyonu Tahmini (1980-2005), s.365 http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/19.pdf

[118] Yrd.Doç.Dr.Uğur Sivri, Öğr.Gör. Hakan Eryüzlü, Rasyonel Beklentiler-Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezinin Testi, İ.Ü.İktisatFakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 2010, sayı 11, s.95-96, http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatekonometriistatistik/article/view/5407

suretiyle elde edilmiştir. Hem kişi başı GSYH, hem de kişi başı tüketim harcamaları verilerinin hesabında kullanılan nüfus rakamları, 2008 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması kesin sonuçlarına göre revize edilen, yıl ortası nüfus tahminleridir.

Tüketim harcamaları, gıda, içki, tütün, giyim, ayakkabı, sağlık, eğlence, kültür ve eğitim kalemlerinin toplamından elde edilen yarı dayanıklı ve dayanıksız mal ve hizmet tüketim harcamalarından oluşmaktadır. Teoriye göre, bireyin düzleştirmeye çalıştırdığı tüketim harcamaları, gıda gibi, giyim eşyası gibi dayanıksız tüketim mallarından oluşmaktadır. Dayanıklı mallar örneğin buzdolabı, kişisel bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Yine fayda açısından baktığımızda, dayanıklı mallardan sağlanan faydanın çoğu zaman, malın edinilmesinden belirli bir zaman sonra başladığını ve uzun bir dönemi kapsadığını görmekteyiz. Teori ise fayda akımına ve ferdin tüketimden maksimum faydayı elde etmesi görüşüne dayanır. Bu nedenle çalışmada kullanılan kişi başı tüketim harcamaları tutarı, dayanıksız ve yarı dayanıklı mal ve hizmet harcamalarından oluşmaktadır.

Reel mevduat faizi verileri, nominal getirinin tüketici fiyat endeksi ile deflate edilmesi sonucunda elde edilmiş veriler olup, TUİK'ten hazır halde elde edilmiştir. Ancak veriler aylık olup, üçer aylık dönemler ayrıca hesaplanmıştır. Aylık veriler, her ayın 100'e bölünüp, bir eklenmesi ve üçer aylık sonucun çarpımlarının birden çıkarılması suretiyle üç aylık verilere dönüştürülmüştür. Kullanılan reel faiz getirisi, aylık vadeli mevduat faizi getirisinden elde edilmiştir

3.2. Ekonometrik Yöntem

Çalışmada üç ayrı model kullanılmış, modellerdeki, bir önceki dönem tüketim harcamaları, cari gelirdeki değişimin logaritması ve faiz geliri parametrelerinin, cari dönem tüketim harcamaları ile arasında doğrusal bir ilişkinin varlığının arandığı, korelasyon analizi yapılmıştır.

Her üç model de basit doğrusal regresyon analizi kullanılarak test edilmiştir.

İlk olarak, bugünün tüketiminin, bir önceki dönem tüketimiyle açıklandığı RB-YBSG hipotezinin en sade hali olan $C_t = C_{t-1} + \varepsilon_t$ modeli test edilmiştir.

Modelde;

C_t : Bugünün tüketimi

C_{t-1} : Bir önceki dönem tüketimi

ε_t : Hata terimini ifade etmektedir.

İkinci olarak, tüketimdeki değişimin, cari gelirdeki değişime bağlılığı test edilmiş;

$\Delta \ln C_t = \Delta \ln Y_{t-1} + \varepsilon_t$ denklemi kullanılmıştır.

Son olarak yine tüketimdeki değişimin, üç aylık reel mevduat faizine bağlılığı test edilmiş;

$\Delta \ln C_t = R_{t-1} + \varepsilon_t$ denklemi kullanılmıştır.

Modellerde;

ΔC_t : Kişi başı reel tüketim harcamalarındaki değişimi,

ΔY_{t-1} : Bir önceki dönem kişi başı reel gelirdeki değişimi,

R_{t-1} : Bir önceki dönem üç aylık reel mevduat faizi getirisini ifade etmektedir.

3.3. Bulgular

Çalışmamızın konusunu oluşturan Sürekli Gelir Teorisinin üç temel ilkesi; bugünün tüketiminin, geçmiş dönem tüketimi ile belirlendiği Hall Modeli ($C_t = C_{t-1} + \varepsilon_t$), tüketim harcamalarındaki değişimi, cari gelire bağlayan tüketim fonksiyonunun reddi ($\Delta \ln C_t = \Delta \ln Y_{t-1} + \varepsilon_t$) ve son olarak, tüketim harcamalarındaki değişimi, reel faiz oranlarıyla açıklayan fonksiyon ($\Delta \ln C_t = R_{t-1} + \varepsilon_t$), Türkiye için test edilerek incelenmeye çalışılmıştır. 1998 yılının ilk ayından başlayarak, 2012 yılı ilk altı aylık dönemini kapsayan çalışmada, her bir yıl için, üçer aylık dört dönem hazırlanmış ve toplam elli sekiz dönem için yarı dayanıklı ve dayanıksız mal ve hizmetlerden oluşan,

kişi başı reel tüketim harcamaları, bir önceki dönem kişi başı reel tüketim harcamaları ile, kişi başı reel tüketim harcamalarındaki değişimin logaritması, üç aylık reel mevduat faizi getirisi ve reel kişi başı gelirdeki değişimin logaritması ile korelasyon ve doğrusal regresyon analiziyle test edilmiştir.

Öncelikle $C_t = C_{t-1} + \varepsilon_t$ modeli için yapılan korelasyon analizinin aşağıdaki tabloda yer alan sonuçlarına göre (0,603), C_t ile C_{t-1} arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilmektedir.

Tablo 4

Korelasyon Analizi (1)

	Değişkenler	$\bar{x}$ **(Mean)**	**Ss**	**1**
1	C_t	109,93	10,33	1
2	C_{t-1}	109,53	10,55	,603**

**p<0,01

Tab1o 5

Regresyon Katsayıları Tablosu (1)

Bağımsız Değişkenler	**Regresyon Katsayısı**	**Standart Sapma**	**Standartlaştırılmış Regresyon Katsayısı**	**T**	**Önem düzeyi**
R.Sabiti	45,224	11,596		3,900	,000
Bir önceki dönem tüketimi C_{t-1}	,591	,105	,603	5,605	,000

R^2 = ,364 (F= 31,421 ve p= ,000)

Modelin basit doğrusal regresyon analizinde ise bugünün kişi başı dayanıksız ve yarı dayanıklı mal ve hizmet tüketimi (Ct) değişkeninin, bağımsız değişken olan, bir önceki dönem kişi başı dayanıksız ve yarı dayanıklı mal ve hizmet tüketimi (C_{t-1}) tarafından yaklaşık % 36,5'inin açıklandığı görülmüştür. Bu regresyon modelinin test değerinde, test değeri (F= 31,421) ve olasılık düzeyi ($p < 0,05$) olduğundan model anlamlıdır.

Diğer iki fonksiyon;

$\Delta \ln C_t = \Delta \ln Y_{t-1} + \varepsilon_t$

$\Delta \ln C_t = R_{t-1} + \varepsilon_t$ için yapılan korelasyon analizinde Tablo 6'da yer alan sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 6

Korelasyon Analizi (2)

	Değişkenler	$\bar{x}$ **(Mean)**	**Ss**	**1**	**2**
1	$\Delta \ln C_t$	,003	,08	1	
2	$\Delta \ln Y_{t-1}$	-,01	,19	,580**	1
3	R_{t-1}	1,02	,22	-,150	-,069

*p<0,05 **p<0,01

Buna göre tüketimdeki değişim ile gelirdeki değişim arasında pozitif yönde, anlamlı bir ilişki (,580) söz konusuyken, tüketimdeki değişim ile bir önceki dönem mevduat faizi reel getirisi arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

$\Delta \ln C_t = \Delta \ln Y_{t-1} + \varepsilon_t$ modeli için yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de yer almakta ve modelde, kişi başı reel tüketim harcamalarındaki değişimin logaritmasının ($\Delta \ln C_t$), bağımsız değişken olan, gelir değişimi ($\Delta \ln Y_{t-1}$) tarafından yaklaşık %33,5'inin açıklandığı görülmektedir. Bu regresyon modelinin test değerinde, test değeri ($F= 27,895$) ve olasılık düzeyi ($p < 0,05$) olduğundan model anlamlıdır.

Tablo 7

Regresyon Katsayıları Tablosu (2) (Δln Ct = Δln Yt-1 + ε)

Bağımsız Değişkenler	Regresyon Katsayısı	Standart Sapma	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayısı	T	Önem düzeyi
R.Sabiti	,007	,010		,749	,457
$\Delta \ln Y_{t-1}$	,261	,049	,580	5,282	,000

R^2 = ,334 (F= 27,895 ve p= ,000)

$\Delta \ln C_t = R_{t-1} + \varepsilon_t$ modeli için alınan regresyon analizi sonuçları ise Tablo 8'de yer almakta ve bu sonuçlara göre, kişi başı reel tüketim harcamaları değişiminin logaritması olan (Δln Ct) değişkeninin, bağımsız değişken olan, bir önceki dönem üç aylık reel mevduat faizi getirisi (R_{t-1}) tarafından açıklanamadığı görülmektedir.

Tablo 8

Regresyon Katsayıları Tablosu (3) (Δln Ct =Rt-1+ ε)

Bağımsız Değişkenler	Regresyon Katsayısı	Standart Sapma	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayısı	T	Önem düzeyi
R.Sabiti	142,970	38,631		3,701	,000
3 Aylık reel mevduat faizi (R_t-1)	-32,174	37,599	-,115	-,856	,396

R^2 = ,041 (F=2,335 ve p= ,132)

Bu regresyon modelinin test değerinde, test değeri (F= 2,335) ve olasılık düzeyi (p > 0,05) olduğundan model anlamlı değildir.

Test sonuçlarına göre, anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edebildiğimiz, tüketimdeki değişimin, bir önceki dönem tüketimiyle ve tüketimdeki değişimin gelirdeki değişimle açıklandığı modeller için elde edilen grafiklerde (Ek-1), hata terimlerinin diyagonal çizgisine çok yakın bölgelerde yer aldığı ve normal dağıldığı gözlenmektedir.

Tüketimdeki değişimin reel faiz oranlarıyla açıklandığı model ise Türkiye için anlamsız bulunmuş ve bağımsız değişken olan reel faiz oranının, bağımlı değişkeni yani reel tüketim harcamalarındaki değişimi açıklayamadığı görülmüştür.

SONUÇ

Ekonomik faaliyetin temeli olarak kabul edilen tüketim harcamaları davranışı, iktisat literatürünün ana konularından birini oluşturmaktadır. Toplam talep içerisindeki payı nedeniyle, bu davranışın açıklanabilmesi, hem ekonomik büyümenin, hem de ekonomik istikrarın sağlanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Tüketim harcamalarının, toplam talebin en büyük paya sahip bileşeni olması, milli gelirin reel artışının, tüketim harcamalarının gelişimini ve doğru olarak yönlendirilmesi gereğini beraberinde getirmektedir. Bu durum, tüketim harcamalarının bağlı olduğu değişkenleri ve ülke için doğru tüketim fonksiyonunun tahmin edilmesini gerekli kılar. Doğru makroekonomik kararların alınarak, beklenen sonuca ulaşılabilmesi, şüphesiz, ülke için geçerli modellerin varlığı ile mümkün olabilecektir.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan ve tüketim davranışını, sürekli gelir kavramıyla açıklayan Sürekli Gelir Teorisi, bireyin tüketimden elde ettiği faydayı maksimize etmesi ve bu faydanın beklenen değerinin, birey tarafından birbirine eşitlenerek, hayat boyu aynı düzeyde tutulması varsayımına dayanır. Tüketim düzleştirmesi olarak adlandırılan bu davranış biçimi, bireyin tüketim harcamalarındaki hareket noktasını oluşturur ve birey elindeki sürekli gelir sağlayan tüm unsurları, rasyonel davranışla, bugün ve gelecek arasında paylaştırır. Teorinin mimarı Milton Friedman, bireyin tüketim harcamalarına esas olan gelirin, geçici olarak elde edilen ya da elden çıkarılan gelir değil, sürekliliği olan ve ömür boyu elde edilmesi planlanan gelir olduğunu varsayarken, teorisinin temellerini, Keynes'in iddiasında yer alan ve tüketim harcamalarını, cari gelire bağlayan tüketim fonksiyonunun reddine dayandırır. Friedman'a göre birey, elindeki serveti ile birlikte bugün ve gelecekte elde etmeyi umduğu geliri kullanarak, tüketimden sağladığı faydayı maksimize edecek şekilde, tüketim harcaması yapacaktır.

Bu çalışmada, Türkiye'deki tüketim davranışının, Sürekli Gelir teorisinin temel ilkeleriyle açıklanabileceği hipoteziyle, tüketim fonksiyonunun tahmini için üç ayrı model kullanılmış, modellerin anlamlılığı test edilerek, bahsedilen teorinin, Türkiye açısından geçerli olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Analizde kullanılan ve bugünün tüketim harcamalarının, geçmiş dönem tüketim harcamalarına bağlı olarak açıklandığı Hall modeli, Türkiye açısından anlamlı bulunmuş ve bugünün tüketim harcamalarının %36,5'inin geçmiş dönem tüketim harcamaları ile açıklanabilirliği sonucu elde edilmiştir. Bu sonuç, Oğuz Aşırım[119], Ebru Çağlayan[120] ve Evren Ceritoğlu[121]'nun çalışma sonuçlarıyla paralel, Yrd.Doç.Dr. Uğur Sivri ve Öğr.Gör. Hakan Eryüzlü[122]'nün ortak çalışmasının sonuçlarıyla uyumsuz niteliktedir.

Tüketim harcamalarındaki değişimi, reel gelirdeki değişim ile açıklamaya çalışan ikinci modelimizde, tüketim harcamalarındaki değişim ile gelirdeki değişim arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve tüketim harcamalarındaki değişimin %33,5'lik bir oranının cari gelirdeki değişim ile açıklanabildiği sonucuna varılmıştır. Basit regresyon analiziyle elde edilen bu sonuç, Ebru Çağlayan, Evren Ceritoğlu ve Mehmet Demiral'ın çalışma sonuçlarıyla uyum göstermektedir.

Diğer yandan üçüncü modelde kullanılan üç aylık reel mevduat faizi getirisi parametresi ile cari dönem tüketim harcamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç yine Ebru Çağlayan'ın çalışmasıyla uyumludur.

Analizlerden elde edilen bu sonuçlara göre Türkiye'de tüketim harcamalarıyla cari gelir ilişkisi Sürekli Gelir teorisinde Friedman'ın öngördüğü gibi oldukça zayıf görünmektedir. Diğer yandan Hall modeli, ülkedeki tüketim davranışını kısmen açıklamaktadır. Tüketim harcamaları ile reel mevduat faizi ararsında anlamlı bir ilişki bulunamaması her ne kadar Sürekli Gelir teorisinin bir ilkesinin Türkiye açısından reddi anlamını taşısa da, temel alınan dönemde yaşanan iki büyük krizden birinin finans

[119] Aşırım, s.28-31
[120] Çağlayan, s.141-153
[121] Ceritoğlu s.43-51
[122] Sivri, Eryüzlü s.95-96

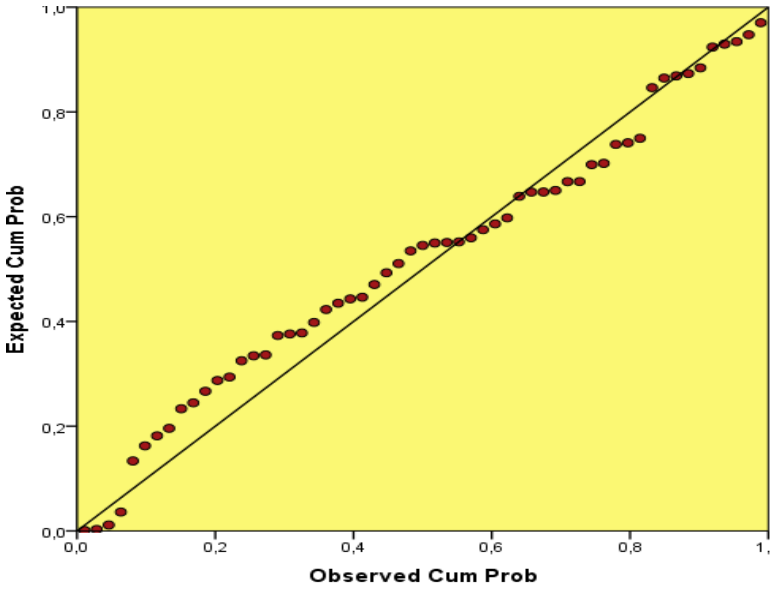
piyasalarını daha çok etkilediği, yine çalışma döneminin ilk yıllarının yüksek enflasyonlu ve son dönemlere kıyasla likidite kısıtının fazla olduğu bir dönem olduğu unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'deki tüketim harcamaları davranışının Sürekli Gelir Teorisi ilkeleri ile uyumlu olduğunu, ancak tamamen açıklamakta yetersiz kaldığını, daha yüksek bir açıklama oranı elde edebilmek için hem daha uzun dönemlerin hem de farklı parametrelerin kullanılması ve köklü ekonomik değişimlerin yaşandığı dönemlerin ayrı ayrı çalışma konusu yapılması gerekmektedir.

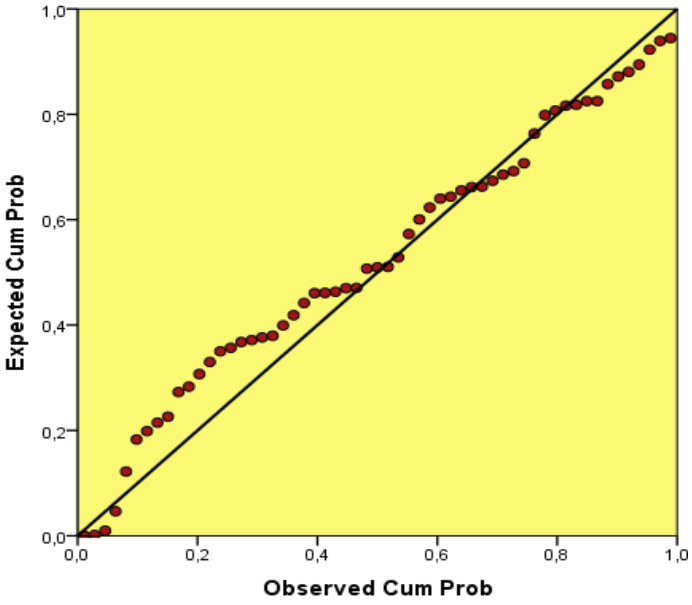
EKLER

EK-1

GRAFİK-1 ($C_t = C_{t-1} + \varepsilon_t$)

GRAFİK-2 ($\Delta \ln C_t = \Delta \ln Y_{t-1} + \varepsilon_t$)

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akerlof, George A ve Robert J. Shiller. **Hayvansal Güdüler – İnsan Psikolojisi Ekonomiyi Nasıl Yönlendirir ve Küresel Kapitalizm Niçin Önemlidir**. 1. Basım, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2010.

Bagliano, Fabio-Cesare ve Giuseppe Bertola. **Models for Dynamic Macroeconomics.** USA: Oxford Univercity Press. 2004.

Branson, William H.. **Macroeconomic Theory and Policy**. New York: Harper&Row, 1989.

Boyes, William J.. **Macroeconomics The Dynamics of Theory and Policy**. Cincinnati, Ohio: South-Western Publishing Co., 1984.

Burda, Michael ve Charles Wyplosz. **Macroeconomics A European Text.** United States, New York: Oxford University Press, 2005.

Deaton, Angus. Understanding Consumption. Clarendon Press. Oxford: 1992

Delorme, Charles D ve Robert B. Ekelund. **Macroeconomics.** USA, Texas: Business Publication, 1983.

Dornbusch, Rudinger ve Stanley Fischer. **Makroekonomi**. 1.Basım. İstanbul: Ayhan, 1998.

Dornbusch, Rudiger ve Stanley Fischer, Richard Startz. **Makroekonomi**. 9.Basım. Ankara: Gazi, 2007.

Douglas, Mary ve Baron Isherwood. **Tüketimin Antropolojisi**. 1.Basım, Ankara: Dost, 1999.

Duesenberry, James S.. **Income, Saving and The Theory of Consumer Behavior.**

Massachusetts: Harvard University Press, 1949.

Eğilmez, Mahfi. **Makroekonomi-Türkiye'den Örneklerle.** 2. Basım. İstanbul; Remzi, 2010.

Friedman, Milton. **A Theory Of The Consumption Function**. USA, Princeton: Princeton University Press, 1957.

Froyen, Richard T.. **Macroeconomics Theories & Policies**. USA, New Jersey: Prentice-Hall, 1996.

Galbraith, John Kenneth. **İktisat Tarihi**. 2. Basım. Ankara: Dost, 2010.

Hunt, E.K. **İktisadi Düşünce Tarihi.** 1. Basım. Ankara: Dost, 2005.

Jackson, Tim. **The Earthscan Reader in Sustainable Consumption**. USA, 2006.

Keynes, John Maynard. **Genel Teori İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi**. Gözden Geçirilmiş 2. Basım. İstanbul: Kalkedon, 2010.

Parasız, İlker. **Makro Ekonomi**. 9.Basım. Bursa: Ezgi Kitapevi, 2006.

Romer, David. **Advanced Macroeconomics.** USA: McGraw-Hill, 1996.

Sachs, Jeffrey D. ve Felipe Larrain B. **Macroeconomics In The Global Economy.** USA: Prentice-Hall, 1993.

Sorensen, Peter Birch ve Hans Jorgen Whitta-Jacobsen. **Introducing Advanced Macroeconomics Growth and Business Cycles.** England: The McGraw-Hill Companies, 2005.

Surrey, M.J.C.. **Macroeconomic Themes.** Walton Street, Oxford, London: Oxford University Press, 1979.

Swanenberg, August. **Macroeconomics Demystified**. USA: McGraw-Hill, 2005.

Turanlı, Münevver ve Güriş, Selahattin. Temel İstatistik. 1.Basım. İstanbul: Der Yayınevi,

2000.

Unay, Cafer. **Ekonomik Konjonktür**. 6.Basım. Bursa: Ekim, 2001.

Ülgener, Sabri. **Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme**. 4.Basım. İstanbul: Sermet, 1974.

Süreli Yayınlar

Akçay, Belgin. "Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye". **Maliye Dergisi.** Sayı 155, 2008, ss. 11-38 http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/155/02.Belgin.AKCAY:pdf (04 Aralık 2012)

Barışık, Salih ve Rüştü Yayar. "Türkiye'de Finansal Liberalizasyon Sürecinde Ekonomi Politikalarının Milli Gelire Yansıması: Arz Yönlü mü, Talep Yönlü mü?", **Maliye Dergisi**. Sayı 162, S.3, Haziran 2012, ss. 1-17 http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/162/1.pdf (04 Aralık 2012)

Campbell, John Y. ve N. Gregory Mankiw. 'Consumption, Income and Interest Rates: Reinterpreting the Time Series Evidence", **National Bureau of Economic Research.** Vol.4, 1989, ss. 185-213. http://www.nber.org/chapters/c10965.pdf (11 Şubat 2011).

Çağlayan, Ebru. "Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezinde Mevsimsellik". T.C.Marmara Üniversitesi I.I.B.F. Dergisi. Sayı 1, 2003, ss. 409-422. http://iibf.marmara.edu.tr/iysdosya/fakulte/iibfdergi_2003/2003_23.pdf (01 Mart 2011)

Flavin, Majore. 'The Adjustment of Consumption to Changing Expectations About Future Income', **The Journal of Political Economy**. Vol.89, No.5, 1981, ss. 974-1009 http://www.jstore.org/stable/1830816 (01 Mart 2011).

Güreşçi Pehlivan, Gülçin ve Utku Utkulu, "Türkiye'nin Tüketim Fonksiyonu: Parçalı Hata Düzeltme Modeli Bulguları", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**. 2007, ss.40-63 http://asosindex.com/journal-article (05 Nisan 2011).

Hall, Robert E.. 'Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence'. **Journal of Political Economy**. Vol. 86, No.6, 1978, ss.971-987 http://papers.sorn.com/sol3/papers.cfm (05 Nisan 2011)

Lucas, Robert E.. 'Econometric Policy Evaluation: A Critique'. **Rochester Conference Series on Public Policy**, Vol.1, 1976, ss.19-46 http://www.eco.unrc.edu.ar/wp-

content/uploads/2010/03/lucas1976.pdf (01 Mart 2011)

Modigliani, Franco. “Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations”. **The American Economic Review.** Vol.76, No.3,1986,ss 297-313. http://www.jstor.org/stable/1813352 (28 Ocak 2011).

Modigliani, F. ve E.Tarantelli. “The Consumption Function in a Developing Economy and the Italian Experience”, **The American Economic Review.** Vol. 65, No.5, 1975, ss. 825-842. http://www.jstor.org/stable/1806623 (02 Mayıs 2011).

Sivri, Uğur ve Hakan Eryüzlü, “Rasyonel Beklentiler-Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezinin Testi”, **İ.Ü.İktisatFakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**. Sayı 11, 2010, ss.90-99.
http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatekonometriistatistik/article/view/5407 (28 Ocak 2011)

Diğer Yayınlar

Alan, Sule ve Martin Browning**. Estimating Intertemporal Allocation Parameters Using Simulated Residual Estimation.** The Danish National Research Foundation, 2003. s.37-39. http://web.econ.ku.dk/CAM/Files/workingpapers/2003/pdf (1Ekim 2010)

Attanasio, Orazio P. ve Guglielmo Weber. **Consumption and Saving: Models of Intertemporal Allocation and Their Implications for Public Policy.** 2010, No.15756, s.1-86. http://www.nber.org/papers (01 Ekim2010).

Aşırım, Oğuz. "Alternative Theories of Consumption and an Aplication to the Turkish Economy", **Central Bank of the Republic of Turkey, Discussion Paper No:9604**. 1996, ss.1-35. http://econpapers.repec.org/paper/tcbdpaper/9604.htm (16 Ekim 2012)

Browning, Martin ve Thomas F. Crossley. "The Life-Cycle Model of Consumption and Saving". Journal of Economic Perspectives. 2001. ss.3-22 http://www.aeaweb.org/articles.php (01 Ekim 2010)

Ceritoğlu, Evren. "Consumption, Income and Liquidity Constraints: The Case of Turkish Economy". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü 2003.

Çağlayan, Ebru. "Yarıparametrik Regresyon Modelleri ile Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezinin Türkiye Uygulaması". **Yayınlanmamış Doktora Tezi.** Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Danziger, Sheldon ve Jacques Van Der Gaag, Eugene Smolensky, Michael K. Taussig. "The Life-Cycle Hypothesis and the Consumption Behavior of the Elderly". Journal of Post Keynesian Economics, 1982-1983, Vol.5, No.2, ss.208-227. http://www.jstor.org/stable/4537732 (04 Mayıs 2011)

Demiral, Mehmet. "Türkiye Ekonomisi için Tüketim Fonksiyonu Tahmini (1980-2005)", ss.349-365 http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/19.pdf (05 Nisan

2011)

Jappelli, Tullio ve Franco Modigliani. 'The Age-Saving Profile and the Life-Cycle Hypothesis', Centre For Studies In Economics and Finance", No.9, 1998, ss. 1-26 http://scholar.google.com.tr/scholar/citeseerx.ist.psu.edu (03 Şubat 2011).

Kotlikoff, Laurence J. ve Lawrence Summers, 'The Role Of Intergenerational Transfers In Aggregate Capital Accumulation', **National Bureau Of Economic Reserch**. No.445, 1980, ss.1-49. http://www.nber.org/papers/w0445.pdf (28 Ocak 2011)

Palley, Thomas. "Relative Permanent Income and Consumption,: A Synthesis of Keynes, Duesenberry, Friedman and Modigliani and Brumbergh", July 2005, ss.6-7 http://www.thomaspalley.com/docs/research (28 Mart 2011).

Türeli, Rahmi Aşkın. "Türkiye Ekonomisinin Makroekonomik Dengelerinin Analizi (1990-2006)", **2. Ulusal İktisat Kongresi**. İzmir, 2008, ss.1-24 http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/tureli.pdf (04 Aralık 2012)

Wu, Cheng K. "New Result in Theory of Consumption: Changes in Savings and Income Growth". 1994, ss.1-11 http://ideas.repec.org/p/wpa/9706007.html (11 Şubat 2011).